Maksimilijan Kolbe i Edith Stein - sveci Auschwitza

Posavac, Josipa

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Catholic Faculty of Theology / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:120:079086

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-29**

Repository / Repozitorij:

Repository of the Chatolic Faculty of Theology

zir.nsk.hr

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

dabar
DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET U ĐAKOVU

MAKSIMILIJAN KOLBE I EDITH STEIN – SVECI AUSCHWITZA

Diplomski rad

Mentor:

Doc. dr. sc. Grgo Grbešić

Student:

Josipa Posavac

Đakovo, 2020.

Sadržaj

Sažetak 4
Summary 5
Uvod 6
1. Opća politička situacija u Europi i Crkvi prije i za vrijeme rata 7
1.1. Stanje u Europi prije rata 7
1.2. Hitlerov dolazak na vlast 8
1.2.1. Hitlerovi ciljevi i vanjska politika za ostvarenje „Velike Njemačke“ 9
1.2.2. Antisemitizam 11
1.3. Drugi svjetski rat 12
1.4. Holokaust 14
1.5. Katolička Crkva pred Drugi svjetski rat 15
1.5.1. Uloga pape Pija XII. u Drugom svjetskom ratu 17
1.5.2. Papa šuti 18
1.5.3. Sudbina Vječnog grada i spašavane Židova 19
2. Općenito o mučeništvu 21
2.1. Pojam i značenje mučeništva 21
2.2. Isus Krist – prauzrok mučenika 23
2.3. Kršćanski mučenik – ljubitelj života 24
2.4. Mučeništvo u novom razdoblju 25
3. Maksimilijan Kolbe 28
3.1. Obitelj i rana mladost Maksimilijana Kolbea 28
3.2. Dvije krune 29
3.3. Odlazak u sjemenište 29
3.4. Novicijat 30
3.5. Odlazak u Rim na studij filozofije i sudbina Maksimilijanove braće 31
3.6. Masonerija u Rimu i osnivanje Vojske Bezgrešne 32
3.7. Svećeničko ređenje i povratak u Poljsku 33
3.8. Izdavanje lista Vitez Bezgrešne 35
3.9. Uspostavljanje grada Niepokalanow, Grad Bezgrešne 36
3.10. Misionarenje u Japanu 37
3.11. Njemački vojnici uhićuju Maksimilijana i ostalu braću 38
3.11.1. Povratak u Niepokalanow i novo uhićenje 40
3.11.2. Boravak u Pawiaku 41

3.12. Odlazak u Auschwitz 42
3.12.1. Bijeg zatvorenika bloka 14a 43
3.12.2. Izbor desetorice 44
3.12.3. Ponuda života za drugoga 45
3.12.4. Bunker gladi 45
3.12.5. Smrt Maksimilijana Kolbea 46
4. Edith Stein 48
4.1. Djetinjstvo i mladost Edith Stein 48
4.2. Razdoblje naobrazbe 49
4.2.1. Studiranje u Breslau i Göttingenu 49
4.2.2. Husserlova asistentica 51
4.3. Kriza i obraćenje 51
4.4. Profesorica u katoličkim školama 53
4.5. Sestra Terezija Benedikta od Križa – život u Karmelu 54
4.6. Odlazak u Karmel Echt 55
4.7. Uhićenje 56
4.8. Boravak u logorima i smrt Edith Stein 57
Zaključak 58
Bibliografija 60

Sažetak

Tema rada predstavlja život dvaju svetaca, Maksimilijana Kolbea i Edith Stein, koji su svoj život položili mučeničkom smrću u koncentracijskom logoru Auschwitzu. Rad je podijeljen u četiri dijela. Nakon pregleda opće političke situacije u Europi i Crkvi prije i za vrijeme Drugog svjetskog rata u prvom dijelu, rad govori općenito o mučeništvu, o Isusu Kristu kao prauzroku mučenika te o kršćanskom mučeniku ljubitelju života. Treće dio predstavlja život, djelo i mučeništvo utemeljitelja katoličke udruge Vojske Bezgrešne, Maksimilijana Kolbea koji je darovao svoj život radi drugoga. Četvrti dio, ujedno i posljednji, predstavlja život, obraćenje, djelo i mučeništvo redovnice karmelićanke i doktorice znanosti na području filozofije, Edith Stein.

Ključne riječi: *Mučeništvo, Maksimilijan Kolbe, Edith Stein, nacistički logor, Židovi*

Summary

Maximilian Kolbe and Edith Stein- the Saints of Auschwitz

The topic of a thesis represents the life of two saints, Maximilian Kolbe and Edith Stein, who laid down their lives as martyrs in the Auschwitz concentration camp. The thesis is divided into four sections. After a general political European situation and Church overview before and during the Second World War in the first part, the thesis is generally about martyrdom, about Jesus Christ as a principle of martyrdom and the Christian martyr who was also the life admirer. The third part represents life, work and martyrdom of the catholic founder the Knights of the Immaculata association. Maximilian Kolbe who sacrifised his life for others. The fourth part, at the same time the last one, represents life, proselytism, work and the martyr of a Discalced Carmelite nun and a German Jewish philosopher, Edith Stein.

Key words: *Martyrdom, Maximilian Kolbe, Edith Stein, Nazi camp, Jewish people*

Uvod

U ovome ćemo radu prikazati život i mučeništvo katoličkih svetaca Maksimilijana Kolbea i Edith Stein koji su bili povezani Kristovom ljubavlju i ljubili su zajedno s Njim te je koncentracijski logor Auschwitz, mjesto mučenja i smrti, zahvaljujući njima postao svetim mjestom gdje je progovorila ljubav Božja.

U prvom dijelu prikazat ćemo opću političku situaciju u Europi prije i za vrijeme Drugog svjetskog rata. Loša je ekonomska situacija rezultirala ostvarivanjem zloglasnih ideologija pojedinih diktatora. Uz svjetsku vlast, važnu je ulogu u Drugom svjetskom ratu imala Katolička crkva s njezinim poglavarom. Unatoč pomaganju izbjeglicama i žrtvama i djelovanju prema diplomatskim pravilima, stav o djelovanju pape Pija XII. iznjedrio je pozitivnu i negativnu struju.

U drugom dijelu predstavit ćemo značenje mučeništva. Polazna točka jest Isus Raspeti koji je prauzor mučeništva. Mučenik se svojom žrtvom suobličuje Kristu. Tomu su svjedoci kršćanski mučenici prve Crkve i današnjeg doba. Kršćaninovo mučeništvo tj. svjedočki život stvara Crkvu koju duhovno izgrađuje te navješćuje početak vječnoga života.

U trećem dijelu predstavit ćemo život i mučeništvo katoličkog sveca, franjevca konventualca te utemeljitelja katoličke udruge Vojske Bezgrešne, Maksimilijana Kolbea. Srce Maksimilijana Kolbea tijekom cijelog života pripremalo se na žrtvu. U vremenu nacističkih ideologija, Maksimilijan je darovao svoj život za život drugoga u bunkeru gladi u koncentracijskom logoru Auschwitz. Upravo je njegova smrt pobjeda nad egoizmom i mržnjom.

U četvrtom dijelu predstavit ćemo život obraćenice, doktorice filozofije, redovnice karmelićanke, mučenice i svetice Edith Stein. Edith Stein posvjedočila je neizmjernu ljubav prema Bogu u kojem je Istina i to svojim životnim putem, od židovstva, ateizma do redovničkog života i mučeništva u koncentracijskom logoru Auschwitz.

1. Opća politička situacija u Europi i Crkvi prije i za vrijeme rata

Dvadeseto je stoljeće u Europi obilježeno kao stoljeće ratova. Dva svjetska rata, nakon kojeg slijedi Hladni rat, predstavljaju zastrašujuće dramatična, tragična, ali i fascinantna razdoblja Europe s poviješću potpunih poremećaja i zapanjujući preobrazbi. Ekonomska slabost je dovela do izmjene položaja europskog društva što je rezultiralo plodnim tlom za dolazak diktatora.[1] Uz svjetsku vlast, Sveta Stolica je održavala nepristranost te je djelovala prema diplomatskim pravilima. Unatoč pomaganjima izbjeglicama i žrtvama rata, djelovanje pape Pija XII. shvaćeno je dvojako.[2]

1.1. Stanje u Europi prije rata

Posljedice Prvoga svjetskog rata bile su drastične; milijuni poginulih, ranjenih, invalida, materijalne štete, veliki financijski dugovi ratujućih zemalja te poremećaj svjetske trgovine. Vjerujući da se takvo strašno krvoproliće više nikad neće ponoviti, 1920. godine stvorena je mirovna organizacija Liga naroda sa sjedištem u Ženevi koja je u svoje ruke preuzela rješavanje svih sukoba te je ujedno postala odgovorna za sve ugovorene međudržavne sporazume.[3] Nestankom carstava i sukladno poslijeratnim mirovnim sporazumima sklopljenim u Versaillesu, Saint-Germainu, Sèvresu i Trianonu, nastajale su nove države i promjena režima vlasti u novonastalim državama koje su prihvaćale republikansko ustrojstvo.[4] Njemačka je izgubila sve svoje privilegije u inozemstvu stečene od rata, oduzet joj je najveći dio zamašne trgovačke mornarice i željezničkog voznog pakta. Uz teritorijalne gubitke, među većim gubicima za Njemačku bili su oni gospodarski. U Versaillesu je osuđena kao glavni krivac za Prvi svjetski rat na odštetu zemljama pobjednicima te je bila pogođena velikim klauzulama. Shodno tome, Njemačka prestaje biti velika vojna sila, potkopan je njezin prijeratni prestiž te vanjskopolitički utjecaj. Ostale poražene zemlje također su bile primorane mirovnim ugovorima na ograničenje vojnih snaga, plaćanja reparacije i teritorijalnih ustupke te ih je pogodila teškoća gospodarskih gubitaka. [5]

---

[1] Usp. I. KERSHAW, *Do pakla i natrag. Europa 1914.-1949.*, Zaprešić, 2017., 2.
[2] Usp. P. BLET, *Pio XII. i Drugi svjetski rat prema vatikanskim arhivima*, Zagreb, 2004., 318.
[3] Usp. R. LOVRENČIĆ, *Nemirni mir. Svijet 1918.-1939.*, Zagreb, 2011., 7-8.
[4] Usp. D. DUKOVSKI, *Povijest Srednje i Jugoistočne Europe 19. i 20. stoljeća, (1914. do 1999.)*, Zagreb, 2005., 61.
[5] Usp. R. LOVRENČIĆ, *Nemirni mir. Svijet 1918.-1939.*, Zagreb, 2011., 9-14.

Početak demokracije u novonastalim državama je bio usporen. Sve su te zemlje nakon prvih poratnih parlamentarnih izbora dobile konzervativne nacionalne vlade koje nisu imale sluha za radničke i seljačke slojeve što je uveliko dovodilo države do socijalnih nemira i na rub građanskog rata. Ubrzo nakon prestanka borbi u Europi, njemačka vlada pronašla je zajednički jezik sa Sovjetskim Savezom s ciljem izmijene europskog poretka na štetu Poljske. Naime, obje su države htjele dokinuti svoju međunarodnu izolaciju te je radi toga njemačka demokratska vlada 1922. sklopila Rapalski ugovor sa Sovjetskim Savezom s ciljem uspostave diplomatskih odnosa, trgovinske olakšice i početak tajne vojne suradnje.[6] Usprkos svim znacima ohrabrenja, Europa je od 1929. tonula natrag u ekonomsku krizu i nered koji je prouzročio svršetak kratke ere ekonomskog oporavka i poboljšanja međunarodnih odnosa u Europi. Ekonomska i politička kriza u Europi dovela je do krize vjerovanja u demokraciju te je pokrenuta potraga za novim poretkom koji bi mogao izliječiti zapadni kapitalizam.[7]

1.2. Hitlerov dolazak na vlast

Nastupanjem svjetske ekonomske krize 1929. godine, opravdala se potreba za radikalnom promjenom te je na taj način nacizmu pružena prigoda. Na izborima 1930. veliki broj glasova osvajaju nacisti, ali i komunisti. Hitlerovom uspjehu na izborima između 1929. i 1932. doprinijela je nesposobnost liberalne demokracije da upravlja ekonomskom krizom te ogorčenost društvenih sukoba, kao i nezaposlenost. Adolf Hitler, uz pomoć konzervativaca i nacionalista, 30. siječnja 1933. imenovan je kancelarom. 1934. godine Hitler postaje predsjednikom Njemačke koja je već do 1936. postala totalitarna država. Njemačka je nastojala ostvariti prevlast u Europi provodeći ekstremni imperijalistički program koji je temeljen na nacionalizmu, rasizmu i militarističkoj tradiciji, te ujedno preko toga uzeti vodeće mjesto u svijetu. Njemačka je nastojala u tri faze ostvariti taj program, najprije fazom ponovnog naoružavanja i razbijanja sustava kolektivne sigurnosti, potom fazom uključivanja područja nastanjenih Nijemcima u granice Trećeg Reicha te naposljetku fazom stvaranja Velikog Njemačkog Carstva i početkom osvajanja životnog prostora. U proljeće 1934. Njemačka se počela naoružavati i nadilaziti potrebnu financijsku konstrukciju, a već početkom 1935. počinje

[6] Usp. D. DUKOVSKI, *Povijest Srednje i Jugoistočne Europe 19. i 20. stoljeća, (1914. do 1999.)*, Zagreb, 2005., 61-68.
[7] Usp. R. GERWARTH, *Pobijeđeni. Zašto nije završio Prvi svjetski rat 1917.-1923.*, Zagreb, 2018., 233-234.

provoditi program izgradnje ratnog zrakoplovstva, usvaja i Zakon o obvezatnoj i općoj službi te je počela obnova njemačke ratne mornarice. Na taj način Njemačka je prekršila Versajski ugovor te su brojevi teškog naoružanja, topova, tenkova i teških strojnica nadišli najsmjelije prognoze zabrinutih Francuza i Britanaca. Blagonaklonost Velike Britanije i Francuske spram njemačkog kršenja Versajskog ugovora proizlazi iz vjerovanja navedenih država da će to oružje biti okrenuto prije svega protiv Sovjetskog Saveza.[8]

1.2.1. Hitlerovi ciljevi i vanjska politika za ostvarenje „Velike Njemačke“

Još u 19. stoljeću njemački nacionalizam hranio se idejom da Nijemci imaju poseban identitet i pravo da se brinu o svojim poslovima. Njemački nacionalizam okrenuo se rasizmu. Postojala je ideja da Nijemci nisu samo drugačiji nego i superiorniji te su tako rasisti vjerovali da su oni određeni kako bi ratovali protiv drugih rasa i da u tom ratu pobijede. Njemačka rasistička ideologija je kao postulat postavila arijevsku rasu čistih, idealnih ljudskih bića. Njemački rasizam, nastao iz njemačkog nacionalizma, postao je imperijalistički. Pripadnici njemačke manjine u drugim državama bili su superiorniji ljudi koji žive pod vlašću onih inferiornijih. Cilj je da se oni moraju vratiti u domovinu ili se njemačka vlast mora proširiti da bi obuhvatila ove krajeve. Drugo rješenje bilo je privlačnije i otud je nastala ideja o Velikoj Njemačkoj, njemačkom Reichu koji se prostire do kraja svijeta. Ove rasističke i imperijalističke crte prihvatili su nacisti.[9] Za vrijeme svoje vladavine, Hitler je odredio cilj i osmislio program svjetskih razmjera koji je bio obilježen rasizmom i antisemitizmom, s ciljem proširivanja germanske sile na cijeli kontinent. Nakon poništavanja pojedinih klauzula ugovora iz Versaillesa, Hitler se posvetio udruživanju Nijemaca. Naime, njegova ideja vezana je za jezik i rasu. Svi oni narodi koji su govorili njemačkim ili nekim germanskim dijalektom morali su biti dio „Velike Njemačke“. Hitler je nastojao ostvariti ideju *Lebensrauma* pomoću koje bio provodio teritorijalnu politiku budućnosti. Potreban mu je bio prostor u kojem bi se odabrana rasa mogla kolonizirati tj. potrebna mu je Njemačka koja je imala svoje korijene na kontinentu. Da bi mogao ostvariti sve

[8] Usp. D. DUKOVSKI, *Povijest Srednje i Jugoistočne Europe 19. i 20. stoljeća, (1914. do 1999.)*, Zagreb, 2005., 68-74.
[9] Usp. P. KALVOKOREZI, G. VINT, *Totalni rat*, Beograd, 1987., 22-24.

navedene ciljeve, Hitler se koristio taktikom manipulacije ljudima. Tom taktikom uspijevao je u nagovaranju stranih državnika i diplomata da se priklone njegovoj volji te u nagovaranju masa u drugim državama koje je ponajprije želio pridobiti. Najznačajnija karakteristika Hitlerove taktike bila je smionost na način da je uvijek išao iznad onoga što se očekivalo. Druga značajka bio je pravni i moralni „ogrtač" koji je Hitler uvijek pridodao svojim nasilnim djelima na način da se prema potrebi predstavljao kao zaštitnik „jadnih" Nijemaca koje tlače stranci. Treća karakteristika bila je ta da je iskazivao namjeru da bude pacifist. Nakon postizanja određenog cilja i rješavanjem pojedinog pitanja, navodio je da će mir opet zavladati svijetom. Tako je ponudio 1935. godine i potpis sporazuma o nenapadanju svih susjednih zemalja. Koliko je djelovala „dobronamjerna" Hitlerova taktika pokazuje nam slučaj slijepe Poljske koja je, u siječnju 1934. godine, potpisala sporazum s Njemačkom o nenapadanju i time se udaljila od dotadašnjega saveznika Francuske.[10] Hitler je u srpnju 1936. godine potpisao Ugovor o prijateljstvu s Austrijom kojim se jamči austrijski državni suverenitet. 25. listopada 1936., potpisivanjem Pakta osovine, Rim Berlin Njemačka i Italija su se sprijateljile. Mjesec dana kasnije potpisan je i ugovor Antikominterna pakt s Japanom koji je bio usmjeren protiv SSSR-a.[11] Naime, postojali su u svijetu i drugi nasilnici. Postojale su dvije doktrine iz kojih su agresori znali izvući najveću korist: izolacionizam i politiku popuštanja. Međutim, tu se radilo o sitnicama te se zaključuje da je Hitler prvi koji je u Europi započeo s agresivnom i aneksijskom politikom velikih razmjera.[12]

[10] Usp. E. CRAVETTO, *Povijest 17. Predvečerje rata i Drugi svjetski rat (1936.-1945.)*, Zagreb, 2008., 184-194.
[11] Usp. D. DUKOVSKI, *Povijest Srednje i Jugoistočne Europe 19. i 20. stoljeća, (1914. do 1999.)*, Zagreb, 2005., 75.
[12] Usp. E. CRAVETTO, *Povijest 17. Predvečerje rata i Drugi svjetski rat (1936.-1945.)*, Zagreb, 2008., 196.

1.2.2. Antisemitizam

Pojam antisemitizam u osnovi obuhvaća i koristi se kao sinonim za neprijateljske stavove i aktivnosti pojedinaca i društva prema Židovima. Židovi su još od postanka svoje nacije upoznati s okupacijom. Deportirani su i prisilno iseljavani još za vrijeme Asiraca, Egipćana, Babilonaca, Grka i Rimljana. Kroz više povijesnih etapa, Židovi bivaju odvojeni od drugih ljudi te su postali predložak svih ljudskih mana. Židovi su u Europi živjeli od davnina. Smatrani su bogoubojicama, trovačima izvora, ubojicama djece, onima koji razapinju na križ krštenu kršćansku djecu te plemenima Jude Iškariotskog, Kristovog izdajice.[13] Antisemitizam je doživio svoj razvoj porastom njemačke političke svijesti. Njemački antisemitizam bio je izraz mržnje prema ljudima koji su inzistirali da budu drukčiji i koji su odbijali asimilaciju u nežidovsko društvo, koje je bilo njemački san. Tijekom razdoblja duhovne, ekonomske i političke nesigurnosti antisemiti su optuživali Židove za preveliki utjecaj u društvu te su vjerovali u židovski tajni plan preuzimanja „vladanja svijetom". Židovi su nežidovskom društvu bili vrlo upadljivi: imali su vlastitu religiju i jezik koji se razlikovao od ostalih, obavljali su funkciju kapitalista koji su davali novac za poslove ili hirove drugih. Naime, Židovima su manjkale dvije karakteristike: Židov nije imao vlastitu državu, a u zemljama u kojim je živio smatran je prvenstveno Židovom, a ne pak pripadnikom neke društvene ili ekonomske klase. Nije se mogao uklopiti u društvo klasa i u politiku nacionalnih država te je često bio isključivan iz društva i na taj način smatran neprijateljem društvenih struktura. Njemačka gospodarska rasa optuživala je Židove, a nacistička partija postala je osnovni instrument za njihovo uništenje. Shodno tome, dolazi se do zaključka da Hitler nije izmislio antisemitizam, on mu je dao poseban oblik i osigurao je instrumente i mogućnosti da se oni provode.[14] Darwinovu teoriju evolucije prihvatili su nacisti koji su sebe prozvali „biološkom voljom naroda" te su evoluciji pripisivali da daje antisemitizmu naučnu potku. Socijalni darvinizam zastupao je tezu da „jaki" imaju prirodno pravo vladati nad „slabima". Inferiorni geni „slabih" smatrani su prijetnjom društvu. Vjerovalo se da će „arijevska rasa", predvođena germanskim narodom, spasiti europsku kršćansku civilizaciju od judaizma koji je smatran neprijateljem na način da se spriječi reprodukcija i širenje tih gena. Na taj način, mnoga otvorena vrata Židovima u Njemačkoj i Austriji, odjednom su bila zatvorena. U

[13] Usp. W. RUTHERFORD, *Genocid Židova*, Zagreb, 1975., 11-15.
[14] Usp. P. KALVOKOREZI, G. VINT, *Totalni rat*, Beograd, 1987., 24-26.

Nacional socijalističkoj partiji, Hitlerov antisemitizam ubrzo je dobio političko ruho. Naglašavao je da njemačko državljanstvo mogu dobiti samo oni koji su „njemačke krvi, bez obzira na vjeroispovijest“, navodeći da nijedan Židov ne može biti državljanin te da ih se treba tretirati kao strance. Židovi su bili istisnuti iz javnih službi: odvjetnici, liječnici, trgovci ustanovili su da se njihov posao i rad bojkotira. Diktatorska priroda režima ubrzo je bila jasna Nijemcima, arijevcima i Židovima. Ubrzo, nakon što je Hitler postao kancelarom, otvoren je prvi koncentracijski logor za političke protivnike. U toku 1934. i 1935. protiv Židova se upotrebljavao svaki oblik pritiska. Zabranjeno im je bilo posjećivanje parkova, služenje javnim prijevozom, a u nekim su mjestima lokalni državni činovnici potpisali izjavu da su prekinuli svaku društvenu vezu sa svim židovskim znancima. Židovima se oduzimala imovina te su se počeli izgrađivati planovi za uvrštavanje Židova u prisilne radne čete. Nürnberškim zakonom iz 1935, nacisti su željeli stvoriti „rasno čisto“, homogeno društvo u kojem su prirodne razlike među ljudima prepoznate i definirane zakonom. Zakoni su prvobitno usmjereni prema Židovima, no ubrzo su uključeni i „Cigani, crnci i njihova kopilad“. Sva građanska prava bila su zajamčena za „građane njemačke ili srodne krvi“. Napori Njemačke na rješavanju židovskog problema nisu se zadržali samo na domaćem terenu. Duh antisemitizma koji je primjenjivao njemački nacizam, zahvatio je u Europi više-manje sve vlade i druge fašističke i profašističke režime.[15]

1.3. Drugi svjetski rat

Srednja i Jugoistočna Europa su 1939. godine bile jasni cilj njemačkoga nacističkoga plana traženja životnog prostora. Pakt o nenapadanju od 23. kolovoza 1939. koji je Njemačka sklopila sa SSSR-om, bio je vrhunac svih Hitlerovih nastojanja da vojno i politički izolira Poljsku. Potpisivanje Pakta o nenapadanju išlo je u prilog objema stranama koje su nastojale izvući maksimalne pogodnosti. No, obje strane imale su znatne materijalne pogodnosti pri podjeli Poljske, s jasnim ciljem „brisanja“ poljske države. 1. rujna 1939. godine započeo je napad na Poljsku. Tim je napadom počeo svjetski rat. 3. rujna 1939. Velika Britanija i Francuska objavile su rat Njemačkoj, a 5. rujna SAD i Japan objavljuju neutralnost. Rusi su napali Poljsku 17. rujna te je time Poljska ponovno prestala postojati kao nezavisna država. Bila je to zastrašujuća

[15] Usp. W. RUTHERFORD, *Genocid Židova*, Zagreb, 1975., 21-36.

demonstracija tzv. munjevitog rata (*Blitzkrieg*) u kojem su korištene sve oklopne i zračne snage.[16] Nakon Hitlerovog uspjeha na istoku, Staljin je u studenom iznio svoje zahtjeve prema Finskoj, pomoću kojih je namjeravao učvrstiti svoju stratešku sigurnost prema zapadu, koji su na koncu doveli do rata kojeg su Rusi u ožujku 1940. godine dobili. Hitler u travnju osvaja Dansku i Norvešku, a u svibnju i lipnju Nizozemsku, Belgiju i Francusku. Pobjedom nad Francuskom, Velika Britanija ostaje sama. Njemačka je ostvarila veliku pobjedu na zapadu te je kontrolirala cijelu sjevernu i zapadnu obalu Europe. Britanska je vlada, pod vodstvom Winstona Churchila, bila odlučna u nastavku rata do potpunog njemačkog poraza. Hitlerovi planovi o iskrcavanju i izravnom napadu na Veliku Britaniju, predviđeni u okviru operacije nazvane *Morski lav*, nikad nisu došli u operativnu fazu zbog prevlasti britanske mornarice na moru. Uporaba radara i učinkoviti sustavi izviđanja, doprinijeli su snaženju zrakoplovstva Velike Britanije te zbog toga Nijemci gube zračnu prevlast i „Bitka za Britaniju“ bila je okončana. Nakon zapada, Hitler se okreće istoku s ciljem napada SSSR-a. Prije napada na SSSR, Hitler je morao spašavati Mussolinija u Grčkoj te je Njemačka bila prisiljena napasti Jugoslaviju i Grčku. Provođenjem plana *Barbarossa* 22. lipnja 1941., Hitler je bio uvjeren u pobjedu nad Rusijom jer su se nizale pobjede. No, u prosincu 1941. SSSR je odgovorio protuofenzivom, a vrlo niske temperature učinile su njemačku tehniku beskorisnom i zbog toga *Blitzkrieg* biva zaustavljen. Uz to, Hitler čini dodatnu grešku objavljujući rat SAD-u. Ulazak SAD-a i SSSR-a u rat dovodi do mogućnosti poraza Njemačke.[17]

[16] Usp. E. CRAVETTO, *Povijest 17. Predvečerje rata i Drugi svjetski rat (1936.-1945.)*, Zagreb, 2008., 248-252.
[17] Usp. D. DUKOVSKI, *Povijest Srednje i Jugoistočne Europe 19. i 20. stoljeća, (1914. do 1999.)*, Zagreb, 2005., 147-151.

1.4. Holokaust

Primarni cilj nacista „konačno rješenje“ židovskog pitanja započinje 1941. godine dobivanjem naloga za uništenje Židova. Prva geta formiraju se krajem 1939. godine te se pomoću njih omogućila lakša kontrola nad Židovima i kasnije lakšeg uklanjanja. Od jeseni 1941. godine gradili su se logori za uništenje. Na ta su mjesta deportirani Židovi iz različitih država: Belgije, Norveške, Francuske, Nizozemske, Mađarske i drugih jugoistočnih europskih zemalja, a naposljetku i iz Njemačke.[18] Deportacije milijuna Židova bile su značajan korak procesa istrebljenja. Zbog straha da bi ubijanje Židova naštetilo njemačkoj suradnji s domaćim stanovništvom, Hitler i nacisti odlučili su se na tajno ubijanje transportirajući ih u posebno izgrađene logore smrti u okupiranoj Poljskoj.[19] Prvi je koncentracijski logor osnovan u ožujku 1933. godine za vrijeme dolaska nacista na vlast. Do proljeća 1945. osnovani su i drugi koncentracijski logori pod njemačkom vlašću. Logori su bili podijeljeni na dvije osnovne vrste. Većinu su činili radni logori u kojim su ljudi iz cijele Europe radili za Njemačku sve dok nisu umrli ili bili ubijani jer su postali beskorisni. Drugu su skupinu činili logori smrti kojima je glavna funkcija bila istrebljenje ljudi.[20] Milijuni nedužnih pojedinaca stradali su od metaka, plina, izgladnjivanja, iznemoglosti, bolesti, a na mnogima su obavljani i medicinski eksperimenti. Uz otprilike šest milijuna Židova ubijenih u Holokaustu, ubijeno je više od dvjesto tisuća Roma. U Njemačkoj je stradalo desetak tisuća političkih protivnika, tisuće homoseksualaca i Jehovnih svjedoka te više od stotinu tisuća fizički i mentalno hendikepiranih i „asocijalnih“ osoba.[21]

Nacisti su osnovali najveći koncentracijski logor u okupiranoj Europi. Auschwitz-Birkenauu je otvoren 14. lipnja 1940. godine, a od njegovog otvaranja pa do oslobođenja logora 27. siječnja 1945. ubijeno je 1, 1 milijun ljudi. Masovna ubijanja u plinskim komorama počela su krajem 1941. godine.[22] Ljudi su dopremani u prenapučenim stočnim i teretnim vagonima. Zbog prenapučenosti ljudi su u vagonima morali stajati, a koji bi pali, bili bi izgaženi na smrt. Nakon dolaska u logor obavljala se selekcija koju su provodili esesovski liječnici. Svi oni koji su mogli biti suvišni, mala

[18] Usp. A. FRANZEN, *Pregled povijesti Crkve*, Zagreb, 1993., 322.
[19] Usp. S. BRUCHFELD, P. A. LEVINE, *Pričajte to svojoj djeci. O Holokaustu u Europi 1933.-1945.*, Zagreb, 2018., 34.
[20] Usp. P. KALVOKOREZI, G. VINT, *Totalni rat*, 1987., 193.
[21] Usp. S. BRUCHFELD, P. A. LEVINE, *Pričajte to svojoj djeci. O Holokaustu u Europi 1933.-1945.*, Zagreb, 2018., 4.
[22] Usp. *isto*, 54.

djeca, majke s dojenčadi, trudnice, bolesnici i starci, preusmjereni su na „tuširanje“ u plinske komore, dok je manji dio odabran za „robovski rad“.[23] Logoraši su ubijani na razne načine. Najprije su žrtve, ukoliko ih nisu strijeljali na stotine i tisuće, ubijane gušenjem pomoću ispušnih plinova kamiona u vožnji u kojem je bila prespojena ispušna cijev. Jedan način ubijanja je bilo vješanje onih za koje se smatralo da pokušavaju pobjeći. Kazne za bijeg bile su i zatvaranje u maloj ćeliji u kojoj bi držali zatvorenike bez vode i hrane dok ne bi umrli. Na koncu, nacističke vođe pokušale su pronaći metodu kako na najbezbolniji način ubiti milijune ljudi. Naime, pucanje u žene i djecu predstavljalo je preveliki teret za muškarce koji kasnije zbog prevelike psihološke traume ne bi bili u stanju obavljati posao. Kako bi bili pošteđeni trauma, krenulo je testiranje najučinkovitije metode ubojstva.[24] Rješenje je pronađeno u rujnu 1941. godine nakon eksperimentiranja s plinom ciklona B. Ubrzo su provedena masovna gušenja ciklonom B u Auschwitzu kao i u drugim koncentracijskim logorima. Uz spaljivanje u krematorijima, metoda za rješavanje leševa bila je i gomilanje 2 000 leševa na hrpu, obilno zalijevanje metanolom paleći ih te potom se pepeo prosipao u rijeke.[25]

1.5. Katolička Crkva pred Drugi svjetski rat

Duhovne i praktične krize, koje su nastale nakon uspona fašizma i nacizma, primoravale su Vatikan na borbu. Papa Pio XI. bio je suočen najprije s problemom odnosa Vatikana i Italije, potom Vatikana i Njemačke. Mussolini i Hitler željeli su stvoriti ugovorne odnose s Vatikanom.[26] Konkordat s fašističkom Italijom sklopljen je u veljači 1929. godine. Konkordat je dao Papi neovisnost u Vatikanu i u drugim mjestima kao što su Lateran i Castel Gandolfo. Kanonsko pravo tim konkordatom biva priznato uz državno pravo; Papa dobiva svoju poštu i radio stanicu, Crkva dobiva ovlast nad katoličkim brakovima, nad poučavanjem u državnim školama te je konačno dobila naknadu za gubitak Papinske Države. No, ovaj konkordat nije ispunio papina očekivanja, a užasavao je one koji su bili odani antifašističkoj borbi. Na koncu je papa Pio XI. osudio fašističku idolatriju te je naveo da se ona u osnovi protivi Božjem zakonu. Bio je svjestan kako s totalitarnim režimima nema šale te je tu svoju spoznaju

[23] Usp. W. RUTHERFORD, *Genocid Židova*, Zagreb, 1975., 9-95.
[24] W. DŁUGOBORSKI, F. PIPER, *Auschwitz, 1940-1945: Mass murder*, 2000., 186.
[25] Usp. S. BRUCHFELD, P. A. LEVINE, *Pričajte to svojoj djeci. O Holokaustu u Europi 1933.-1945.*, Zagreb, 2018., 49.
[26] Usp. P. KALVOKOREZI, G. VINT, *Totalni rat*, Beograd, 1987., 202.

iskoristio u sklapanju konkordata s Hitlerom 1933. Državni je tajnik Eugenio Pacelli od 1930. prevodio pregovore Konkordata s nacističkom Njemačkom. U srpnju 1933.. Pacelli je stekao iznimno iskustvo u međunarodnoj diplomaciji. U svojoj dugoj nuncijaturi u njemačkim zemljama zavolio je Njemačku i njenu kulturu, no prema nacizmu nije gajio iluzije te ga je smatrao protukršćanskim. Naime, od 1929. mnogi su njemački biskupi optuživali rasističko i vjersko učenje nacizma, no Rimu se nacizam činio najsnažnijim branikom pred komunizmom.[27] U konkordatu Njemački Reich je zajamčio slobodu ispovijedanja i javnog izvršavanja katoličke vjere. Sveta Stolica je uživala punu slobodu u svojoj pastirskoj službi. Svećenički rad je bio zaštićen pri izvršavanju u jednakoj mjeri kao i državni službenici. Donesena je i odluka da se vjerska obuka smatra redovnim predmetom u svim osnovnim, stručnim, srednjim i višim školama.[28] No, između 1933. i 1936., papa Pio XI. diže glas zbog kršenja Konkordata. Naime, nakon sklapanja Konkordata, Hitler je odbacio masku srdačnosti prema Crkvi, a nacistički tisak započeo je prljavu kampanju protiv Katoličke Crkve. Shodno tome, Vatikan je zaključio da njemački nacizam nije ništa bolji od komunizma od kojeg se planirao obraniti.[29] Zbog sve većeg uznemirivanja Crkve u Njemačkoj od strane Hitlerova režima, Papa je odlučio djelovati. Određuje da kardinal Faulhaber, nadbiskup Münchena, napiše encikliku, koju je potom dotjerao Pacelli a potpisao Papa. Enciklika *Mit brennender Sorge* osuđuje djelovanje vlasti protiv Crkve, kršenje Konkordata, nacističku rasističku teoriju u kojem se vjera u Boga zamjenjuje „nacionalnom religijom“ te teze o rasama.[30] Enciklika je svijetu otkrila stvarnost nacionalsocijalizma, donijela je putokaz i ohrabrenje onima koji su dosljedno prakticirali Kristovu vjeru. No unatoč enciklici, progoni se nisu smanjili, štoviše postali su teži. Crkvena pastoralna djelatnost bila je izložena sve većem zlostavljanju i ograničavanju u kojem su napose vjernici trpjeli.[31]

[27] Usp. E. DUFFY, *Sveci i grešnici*, Rijeka, 1998., 258-259.
[28] Usp. I. A. RUSPINI, Konkordat između sv. Stolice i Njemačkog Reich-a, u: *Bogoslovska smotra* 21(1933.)4., 312-317.
[29] Usp. E. DUFFY, *Sveci i grešnici*, Rijeka, 1998., 260.
[30] Usp. M. HESEMANN, *Legende, mitovi, laži*, Split, 2010., 273.
[31] Usp. P. BLET, *Pio XII. i Drugi svjetski rat prema vatikanskim arhivima*, Zagreb, 2004., 55-56.

1.5.1. Uloga pape Pija XII. u Drugom svjetskom ratu

Pred početak Drugog svjetskog rata, 10. veljače 1939. godine umire papa Pio XI. 2. ožujka 1939. nasljeđuje ga kardinal Eugenio Pacelli, državni tajnik od 1930. godine. Pacelli uzima ime Pio XII. te tim činom pokazuje želju za nastavkom crkvenog i političkog djelovanja svoga prethodnika. Za mnoge, kardinal Pacelli bio je dobar odabir za papu jer je bio iznimno pripremljen za diplomatsku i vjersku zadaću koja je bila namijenjena papi. Vjerovalo se da on u sebi ujedinjuje „vjerskog" i „političkog" papu. Kroz dvanaest godina, kao nuncij u Münchenu, a potom i u Berlinu, upoznao je probleme Njemačke.[32] Premda je osjećao odvratnost prema rasističkoj teoriji, volio je njemačku glazbu i kulturu. Papa Pio XI. slao je diljem svijeta svoga nasljednika kao nuncija i to „kako bi upoznao svijet i kako bi svijet upoznao njega". Većina netalijanskih kardinala poznavala je Pacellija što je odigralo odlučujuću ulogu u ishodu glasovanja na konklavi.[33] Uzimajući geslo: *Opus iustitie, pax*![34], papa Pio XII. naglašava jednu misao: učiniti sve kako bi se spriječio rat. Vjerovao je da se rat može spriječiti diplomatskim sredstvima.[35] U prvim godinama pontifikata papa Pio XII. morao se suočiti s ratnim stanjem koje je stvaralo mučne probleme s kojima se Sveta Stolica morala suočiti. Katolička crkve i kršćanske konfesije bile su žrtve nacionalsocijalističkog režima. Nacionalsocijalizam zastupao je otpadništvo od Isusa Krista, nijekao je njegovo učenje i njegovo otkupiteljsko djelo te je zatirao čovjekovu slobodu i dostojanstvo.[36] U radijskoj poruci od 24. kolovoza 1939. godine, koju je uputio iz Castel Gandolfa, papa Pio XII. pozvao je pet vladara da svoje sukobe riješe pregovorima te je izjavio: „Ništa se ne gubi mirom; sve se može izgubiti ratom." Nastojao je tijekom rata ostati neopredijeljen te bi na taj način mogao pomoći civilnim žrtvama rata, promicao je mir u svakoj prigodi te je nastojao spriječiti zvjerstva i neljudskost.[37] Nacisti su se koristili politikom radikalnog razbijanja i rastakanja Crkve i crkvenog života. Sve je to dovodilo do prekida državne potpore crkvama, zabranu djelovanja vjerskih škola, socijalne skrbi te mnogih pomoćnih crkvenih ustanova. Crkve su prestale postojati kao pravni subjekt. Crkvi je oduzeta sva crkvena imovina koju su nacisti pretvorili u svjetovnu. Naime, zadaća nacista bila je dokinuti vjerski život,

[32] Usp. *isto*, 9-10.
[33] Usp. E. DUFFY, *Sveci i grešnici*, Rijeka, 1998., 262-263.
[34] „Mir je djelo pravde!"
[35] Usp. P. BLET, *Pio XII. i Drugi svjetski rat prema vatikanskim arhivima*, Zagreb, 2004., 318.
[36] Usp. *isto*, 56.
[37] Usp. B. LECOMTE, *Tajne Vatikana*, Zagreb, 2010., 77.

napose među poljskim katolicima. Već od listopada 1941. mnogi su svećenici bili u zatvoru ili nekom koncentracijskom logoru, prognani u Središnji okrug ili pak pobijeno. Mnogi su biskupi na zapadu Poljske protjerani, strpani u zatvore ili psihički uništeni. Naime, nacisti su znali da je katolička vjera utemeljena na sakramentima i hijerarhiji te su na tim razinama napadali Crkvu. Da bi spriječili primanje sakramenata, zatvarali su Crkve, ili potpuno ili povremeno.[38]

1.5.2. Papa šuti

Nakon Njemačke invazije na Poljsku u rujnu 1939., nacisti su počeli provoditi plan genocida. Zbog tih nedjela pri kraju godine oglasio se Vatikan. Papa Pio XII. izrazio je duboku bol i nezadovoljstvo te je osudio zvjerstva počinjena protiv staraca, žene i djece. U siječnju 1940. vatikanski radio govorio je o zvjerstvima u Poljskoj te prisilnom odvođenju Poljaka i istjerivanjima iz vlastitih domova.[39] Mnogi nunciji i izaslanici obavještavali su Svetu Stolicu o zvjerstvima usmjerenim protiv Židova. Britanski veleposlanik Osborne dostavio je msgr. Tardiniju potpuni dosje o logorima s ciljem da se Papa njime nadahne za svoju tradicionalnu radijsku božićnu poruku koju upućuje cijelom svijetu.[40] 24. prosinca 1942. godine, Pio XII. objavljuje svoju božićnu homiliju svijetu. Nakon govora o načelima za red i mir, naposljetku se osvrnuo na ratne zločine. Papa je osudio genocid nad Židovima. Pozvao je sve ljude dobre volje da društvo privedu u težište u božanskom zakonu te da se posvete služenju čovjeka kao osobe i služenju božanski oplemenjenog ljudskog društva. Upravo je to bio najveći domet njegova prosvjeda i osude nakon čitave godine poticanja, molbi, rasprava i dokaza o onome što se događalo u Poljskoj i Europi.[41]

Papino djelovanje tijekom rata shvaćalo se dvojakim. Mnogi su papu optuživali za ravnodušnost i „šutnju“ te su ga prozvali antisemitom koji je naklonjen nacističkom režimu jer nije odrješito osudio nacistička zlodjela, napose ona usmjerena prema Židovima, dok su drugi tvrdili kako je govorio i prosvjedovao protiv holokausta. Postavlja se pitanje: „Zašto je papa šutio?“ Naime, dokazi govore kako je Hitler zastrašivanjem prisilio Vatikan na šutnju. Zaprijetio je fizičkim uništenjem Vatikana

[38] Usp. M. PHAYER, *Pio XII., Holokaust i Hladni rat*, Zagreb, 2010., 51-52.
[39] Usp. isto, 53-54.
[40] Usp. B. LECOMTE, *Tajne Vatikana*, Zagreb, 2010., 87.
[41] Usp. J. CORNWELL, *Hitlerov papa. Tajna povijest pape Pija XII.*, Zagreb, 2005., 313-314.

bude li dizao glas. Prema Papinom viđenju razaranje Vatikana bi se izjednačavalo s uništenjem katoličke vjere diljem svijeta. Iznenadni muk i tišina zaprepastili su Poljake te su zbog toga od siječnja 1940. poljski crkveni čelnici počeli slati pisma Piju XII. o zvjerstvima kojima su izloženi kao katolici, a ne Židovi. Mnogi biskupi slali su apele Papi. Potkraj godine, Papa je odgovorio na javne prosvjede i osude zlodjela počinjenih protiv poljskog naroda i Crkve. Zbog nedopuštanja Vatikanu, od strane Njemačke, da postavi nuncija u Poljskoj, vjerske poslove u toj zemlji obavljao je monsinjor Cesare Orsenig, nuncij u Njemačkoj. Nekoliko puta prosvjedovao je kod Njemačke vlade, ali bezuspješno. Zbog papinog neprosvjedovanja za zlodjela u Poljskoj, 1942. godine došlo je do napetosti između vatikansko-poljskih odnosa.[42] Unatoč upućivanih molba, Pio XII. držao se suzdržljivosti. Papa je navodio kako protest ničemu ne služi te može biti vrlo loša usluga onima kojima se mislilo pomoći. Naime, smatralo se da bi svaki pokušaj propagande Katoličke crkve protiv Hitlerovog režima potaknuo na još više pogubljenja Židova i svećenika.[43]

1.5.3. Sudbina Vječnog grada i spašavane Židova

Saveznički su 19. srpnja 1943. godine zrakoplovi napali Rim. Ciljajući željeznički park pokraj kolodvora Termini, dio bombi je zalutao i pogodio susjedne stambene četvrti, baziliku sv. Lovre izvan zidina i obližnje groblje Campo Verano. Procjenjuje se da je bilo oko 1500 mrtvih i nešto više ranjenih.[44] Papa Pio XII. se uputio na ratom pogođena područje kako bi posjetio porušene objekte, uvidio štete i utješio pogođeni narod. Molio se klečeći nad ruševinama, a kada je odlazio, primijećeno je da mu je dugački bijeli kaput bio sav umrljan krvlju. Upravo je papa dolaskom među pogođen narod ponovno shvaćen kao poglavar Rima.[45]

16. listopada 1943. Rim je bio već pet tjedana pod okupacijom njemačke vojske. SS-ovci su provodili racije u židovskim obiteljima te su preko tisuću osoba odvezli kamionima kojima će ih odvesti do vagona koji su bili usmjereni prema Auschwitzu. Papa Pio XII. je bio obaviješten od strane mlade plemkinje Enze Pignatelli Aragona, koja je mogla slobodno ulaziti u Vatikan. Papa je odlučio ne prosvjedovati osobno nego

[42] Usp. M. PHAYER, *Pio XII., Holokaust i Hladni rat*, Zagreb, 2010., 53-56.
[43] Usp. P. BLET, *Pio XII. i Drugi svjetski rat prema vatikanskim arhivima*, Zagreb, 2004., 282-283.
[44] Usp. *isto*, 205-206.
[45] Usp. J. CORNWELL, *Hitlerov papa. Tajna povijest pape Pija XII.*, Zagreb, 2005., 320.

je preko posrednika izdao naredbu da se smjesta obustave uhićenja. No unatoč tome, ništa se nije riješilo.[46] U vremenu njemačke okupacije Rima, crkvene su ustanove pružale utočišta mnogim ljudima poput političkih bjegunaca, karabinjerima koji su odbili služiti fašizmu, Židovima i mnogima koji se nisu osjećali sigurnima. Mnogi za koje se službeno nije znalo, stanovali su u Vatikanu, u eksteritorijalnim zgradama pokraj bazilika svete Marije Velike, svetog Ivana Lateranskog i svetoga Pavla izvan zidina.[47] Kao neutralna država Vatikan je vodio politiku nediskriminacije. U kolovozu 1943. Saveznici su obavijestili i zatražili od neutralnih država da ne daju azil izbjeglicama. No, politika Crkve upravo je bila nuđenje i pružanje azila te pomaganje u bijegu izvan Europe.[48] Naime, papa Pio XII. osobno je poticao samostane, sjemeništa, crkve, kongregacije, knjižnice, bolnice, sveučilišta, hodočasnička skloništa i samostane zatvorenog tipa da smjeste sve progonjene. Upravo je na taj način 80% židovske zajednice u Rimu spašeno od najgorega. U vremenu rata, papa Pio XII. nije bio pronacistički nastrojen niti antisemit. Bio je više diplomat nego prorok koji je nastojao izbjeći veće nesreće.[49]

[46] Usp. B. LECOMTE, *Tajne Vatikana*, Zagreb, 2010., 68-71.
[47] Usp. P. BLET, *Pio XII. i Drugi svjetski rat prema vatikanskim arhivima*, Zagreb, 2004., 214-215.
[48] Usp. M. PHAYER, *Pio XII., Holokaust i Hladni rat*, Zagreb, 2010., 276-277.
[49] Usp. B. LECOMTE, *Tajne Vatikana*, Zagreb, 2010., 89-92.

2. Općenito o mučeništvu

Gdje god ljudi žive zajedno, gdje postoje pojedinačni i grupni interesi, različite kulture i svjetonazori, otvara se i prostor za svjedočenje istinitosti, a time i primjerenosti stvarnosti vlastitih uvjerenja i ispravnosti vlastite etičke prakse. To ujedno otvara mogućnost da takva praksa bude doživljena kao ugroza. U takvim situacijama uvijek će biti ljudi koji će ostati vjerni svome uvjerenju i svjedočenju, a posebno onom koji za njih predstavlja temelj njihova života i smisla.[50] U povijesti Kristove Crkve svjedočenje se očitovalo na različite načine od kojih je mučeništvo najuzvišeniji način. Mučeništvo je kršćanski promišljano i u otajstvu Isusova svjedočanstva i njegove žrtve. Kršćani bivaju pozvani na dijalog s ljudima i slijeđenje Krista, pa i po cijenu mučeništva.[51]

2.1. Pojam i značenje mučeništva

Pojam mučenik dolazi od grčke riječi *martys* s izvornim značenjem svjedok u širem smislu. Navedeni pojam u kršćanskoj predaji podrazumijeva mučeništvo i primjenjuje se na onoga tko polaže svjedočanstvo krvi. Korijen pojma nalazi se već u Novom zavjetu u kojem se pojavljuju izrazi poput *martys, martyria, martyrein, martyrion* (svjedok, svjedočenje. svjedočiti, svjedočanstvo).[52] Navedeni je pojam najprije bio korišten za apostole kao očevidce i svjedoke vjere u život i uskrsnuće Kristovo. Temelji kršćanskog mučeništva pronalaze se u uzorima iz Starog Zavjeta (Eleazar, Makabejci) i novozavjetnih Djela apostolskih (sv. Stjepan Prvomučenik, apostol Jakov st.). U skladu sa židovskom tradicijom, u prvoj je Crkvi bilo uobičajeno razlikovati sudbinu onih koji su umrli mučeničkom smrću od ostalih umrlih jer se mučenicima prepisivala konačna slava.[53] U spisu *Martyrium Polycarpi* (oko 155.) pojam *martry* ima značenje onoga koji daje vlastiti život svjedočeći istinu evanđelja. U prilog tome Origen navodi razliku između *confessores* i *martyres*. Naime, kršćani koji su bili izloženi progonstvima zbog svjedočanstva za istinu Isusa Krista svojim riječima i djelima, ali koji zbog nekog razloga nisu prolili krv, imenovani su kao *confessores* tj.

[50] Usp. N. BIŽACA, Zapažanja o teologiji mučeništva, u: *Služba Božja* 49(2009.)3, 271-272.
[51] Usp. D. DAMJANOVIĆ, 1700 godina svetih srijemskih mučenika, u: *Zbornik radova s međunarodnog simpozija o 1700. obljetnici Sirmijsko-panonskih mučenika (304.-2004.)*, Đakovo, 2011., 9-10.
[52] Usp. N. GAŠPAR, Teologija mučeništva – svjedočanstva ljubavi po primjeru Isusa Krista, u: *Vjesnik Đakovačko-srijemske biskupije*, 132(2004.)3, 185.
[53] Usp. B. GOLUŽA, Mučeništvo kao jedno od obilježja prvih kršćanskih vremena, u: *Hercegovina: Časopis za kulturno i povijesno nasljeđe*, 5(2019.), 43-44.

ispovjedaoci, ali ne i kao *martyres* tj. svjedoci-mučenici. Važno je naglasiti da je mučenik prije svega svjedok. Središnji naglasak stavlja se na svjedočenje Isusa Krista, a ne isključivo na muku i prolijevanje krvi. U pravom kršćanskom smislu mučenik je čovjek koji je dao život za jednu osobu, za Krista. Ignacije Antiohijski u svojoj poslanici Rimljanima navodi cilj i smisao kršćanskog mučeništva: „Da Isusa Krista dostignem" i „da se u Isusu Kristu nađem". Naime, tko ljubi Boga, ne može ne ljubiti drugog čovjeka. Upravo zato Ignacije Antiohijski mučeničku smrt naziva rođenjem jer mučeništvo je rađanje u Bogu i potpuna preobrazba u Isusu Kristu.[54] Kršćani su u povijesti bili podvrgnuti nasilnoj smrti poradi njihova zalaganja za druge, ljubavi prema bližnjemu, zbog angažmana za dobrobit uže i šire zajednice u kojoj žive, napose zbog prakticiranja temeljnih vrijednosti Kraljevstva Božjega. Toma Akvinski tvrdi da zbog Krista trpi ne samo onaj koji trpi poradi vjere u Krista, već također i onaj koji trpi poradi bilo kojeg djela pravde učinjenog iz ljubavi prema Kristu. Svako ljudsko dobro, ako je u odnosu s Bogom, može postati razlogom mučeništva. U svojoj Teološkoj Sumi Toma Akvinski navodi da je kršćanin onaj koji je Kristov. A Kristu netko pripada ne samo ako ima vjeru u Krista, već također i ako u Kristovu Duhu prakticira kreposna djela. U povijesti Katoličke crkve uočava se da su kršćani u mnogim slučajevima pretrpjeli mučeničku smrt upravo jer su dosljedno prakticirali kršćanske vrline te su bili kršćanski humanisti. Upravo je to danas postao prevladavajući uzrok mučeničke smrti.[55]

Da bi netko dobio naslov kršćanskog mučenika, važan je jasan dokaz da je ubijen zbog mržnje prema vjeri, a ne zbog nekog drugog razloga. Također je važno svjedočenje za Krista u trenutku pogubljenja. Kršćanski mučenik ne prezire život kao dar Božji, nego prihvaća kristovski način gledanja na svijet i stvarnost koja ga okružuje te je za vlastito uvjerenje spreman podnijeti nasilnu smrt. Shodno tome kršćansko obraćenje podrazumijeva spremnost na mučeništvo jer je ono pobjeda nad zlom te zalog i jamstvo rasta Crkve.[56]

[54] Usp. N. GAŠPAR, Teologija mučeništva – svjedočanstva ljubavi po primjeru Isusa Krista, u: *Vjesnik Đakovačko-srijemske biskupije*, 132(2004.)3, 185.
[55] Usp. M. BOGOVIĆ, J. DUKIĆ, J. KRIŠTO, M. STOJIĆ, M. RUPIĆ (ur.), Mučeništvo i mučenički tragovi kroz hrvatsku prošlost, u: *Zbornik radova s međunarodnoga znanstvenog skupa održanog u Zagrebu 13. ožujka 2014. godine*, Zagreb, 2015., 47-49.
[56] Usp. B. GOLUŽA, Mučeništvo kao jedno od obilježja prvih kršćanskih vremena, u: *Hercegovina: Časopis za kulturno i povijesno nasljeđe*, 5(2019.), 44.

2.2. Isus Krist – prauzrok mučenika

Simbioza života, neizmjerno zajedništvo Boga i čovjeka te čovjeka i čovjeka jest temelj kršćanskog vjerovanja. Isus Krist jest objavitelj takvoga Boga, on je Božji Sin koji je Očev vjeran svjedok, Očev objavitelj i Očeva utjelovljena Božja ljubav. Kršćansko se vjerovanje temelji na vjerovanju u Trojstvenog Boga koji je u sebi živo sebedarje i žrtvovanje Oca za Sina i Sina za Oca u ljubavi Duha Svetoga. Kristovo svjedočanstvo poistovjećuje se sa svjedočanstvom Oca od kojeg biva poslan. Kristova patnja, smrt na križu i uskrsnuće od mrtvih jest vrhunac njegova svjedočkoga života. Upravo po mučeničkoj smrti Isusu Krist očituje se kao Prvijenac između živih i mrtvih te na najuzvišeniji način svjedoči o Bogu Ocu. Kristova smrt na križu jest Božje očitovanje ljubavi u Bogu samome i ljubavi prema čovjeku. Krist je dao svoj život i žrtvovao ga za život svakoga čovjeka. Svaki kršćanin u Raspetom pronalazi svoj identitet, svoj put prema vječnom životu. Važno je naglasiti da nije na prvom mjestu Kristova patnja i smrt nego život koji iz toga izvire. Najdublji smisao Božje ljubavi jest u tome što Bog umire da bi čovjek živio. „Veće ljubavi nema nitko od ove: da tko život svoj položi za svoje prijatelje“ (Iv 15, 13).[57] Da bi kršćanin znao samo značenje ljubavi, važno mu je vjerovati i uvijek iznova promišljati vazmeno otajstvo muke smrti i uskrsnuća Gospodnjeg.[58] Upravo Novi zavjet svjedoči o povijesnoj činjenici da se Bog slobodno, kao čovjek, podvrgao ljudskom trpljenju i patnji. P. Henrici zaključuje da upravo što Bog trpi daje smisao svakom trpljenju. Trpljenje postaje mjestom gdje čovjek može oponašati i nasljedovati Krista. Krećući tim putem, čovjek se u vjeri pouzdaje u to da je u takvom zajedništvu s Bogom koje obuhvaća i život i smrt, patnju i radost.[59] U ljubavi u Bogu čovjek otkriva sebe i svojega Boga za kojim trajno i neizmjerno teži, čezne i gladuje. Jedino Bog sam u Kristu, u njegovoj ljudskoj patnji i smrti, može čovjeku nuditi pravu slobodu, smisao i sreću.[60]

[57] Usp. N. DOGAN, Ludost križa. Teologija mučeništva, u: *Crkva u svijetu*, 41(2006.)4, 444-445.
[58] Usp. *isto*, 449-450.
[59] Usp. N. GAŠPAR, Teologija mučeništva – svjedočanstva ljubavi po primjeru Isusa Krista, u: *Vjesnik Đakovačko-srijemske biskupije*, 132(2004.)3, 186.
[60] Usp. M. BOGOVIĆ, J. DUKIĆ, J. KRIŠTO, M. STOJIĆ, M. RUPIĆ (ur.), Mučeništvo i mučenički tragovi kroz hrvatsku prošlost, *Zbornik radova s međunarodnoga znanstvenog skupa održanog u Zagrebu 13. ožujka 2014. godine*, Zagreb, 2015., 104.

2.3. Kršćanski mučenik – ljubitelj života

Svakome je čovjeku ponuđen nov način života suobličavanjem Isusu Kristu. Kao što je Krist prvi svjedok suobličavanja čovjeku, prvi mučenik, tako je i čovjek trajno izazvan na svjedočenje svetosti i suobličavanju Bogu u raspetom Isusu Kristu. Shodno tome, zaključuje se da kršćanin nije iskonski mučenik, nego da je prvi svjedok i mučenik Bog sam. Poziv svakog čovjeka jest da u svojem životu postane uprisutnjeni Krist u povijesti. Na taj način svjedoči stvarnost živoga Krista među ljudima, zajednicu Kristovih udova koji oblikuje tijelo Kristovo, Crkvu. Upravo kršćaninovo mučeništvo ili svjedočki život stvara Crkvu, iznutra je duhovno izgrađuje i vodi prema eshatonu. Mučeništvo je shvaćeno kao dar Božji za Crkvu.[61] „Po ovom smo upoznali Ljubav: on je za nas položio život svoj. I mi smo dužni živote položiti za braću.“ (1 Iv 3, 16). „Veće ljubavi nitko nema od ove: da tko život svoj položi za svoje prijatelje.“ (Iv 15, 13). Zato su već od prvih vremena neki kršćani bili pozvani i bit će uvijek pozvani, da dadu to najveće svjedočanstvo ljubavi pred svima, osobito pred progoniteljima. Zato mučeništvo, po kojemu učenik postaje sličan Učitelju koji je slobodno primio smrt za spas svijeta i s njim se izjednačuje u prolijevanju krvi, Crkva smatra kao osobiti dar i najveći dokaz ljubavi. Iako se to daje malobrojnima, ipak treba da svi budu pripravni priznati Krista pred ljudima i slijediti ga na putu križa za vrijeme progona, bez kojih Crkva nije nikada.“ (LG 42)[62]

Mučenik je u trajnom sukobu u svijetu i sa svijetom u kojemu živi. Naime, on ne mrzi svijet ni njegove vrijednosti nego očituje i navješćuje nove i prave vrijednosti koje su ostvarive jedino u Bogu i u zajedništvu s njim. Mučenik je zrcalo Isusa Krista Raspetoga. Bit ljubavi se sastoji u žrtvovanju za drugoga te je najveći zamislivi oblik ljubavi darivanje života za prijatelje.[63]

[61] Usp. D. DAMJANOVIĆ, 1700 godina svetih srijemskih mučenika, u: *Zbornik radova s međunarodnog simpozija o 1700. obljetnici Sirmijsko-panonskih mučenika (304.-2004.)*, Đakovo, 2011., 12-13.
[62] DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogmatska konstitucija o Crkvi „Lumen gentium“, u: *Dokumenti*, Zagreb, 1986., br. 42.
[63] Usp. D. DAMJANOVIĆ, 1700 godina svetih srijemskih mučenika, u: *Zbornik radova s međunarodnog simpozija o 1700. obljetnici Sirmijsko-panonskih mučenika (304.-2004.)*, Đakovo, 2011., 13-15.

2.4. Mučeništvo u novom razdoblju

Mučeništvo pripada samoj biti Crkve te je Crkva u svim vremenima i na svim prostorima bila žrtva mučeništva po onima koji su umirali poradi Krista. Crkva nastoji razviti žar kršćanskog života kod vjernika tako da su svaki dan spremni na mučeništvo poradi Krista i drugoga.[64] Mučenička dimenzija Crkve proizlazi iz same njezine naravi jer je sakrament mučeničkog svjedočanstva Isusa Krista.[65] Papa Ivan Pavao II. pridonio je širem shvaćanju pojma mučeništva nego što je bio slučaj prema klasičnoj definiciji po kojoj je mučeništvo bilo davanje života poradi vjere u Krista. Za definiranje nekoga mučenika bitan je element da je poginuo *in odium fidei* – iz mržnje prema kršćanskoj vjeri. Međutim, Ivan Pavao II. nadograđuje takvo poimanje dajući širi okvir razumijevanju mučeništva. Za primjer se uzimaju Marija Goretti, Antonija Mesina, Pierine Morosini i druge koje su bile mučenice *in odium fidei* svjedočeći krjepost djevičanstva. Edith Stein bila je „mučenica ljubavi" jer su u njezinom mučeništvu povezani istina, ljubav i križ. Poput nje, postoje mnoge žrtve vjerskih, političkih i socijalnih progona, a čija smrt nije vezana uz izravnu mržnju prema Bogu. Primjer toga jest upravo Maksimilijan Kolbe koji je primjer radikalnog svjedočenja ljubavi. Položiti život u obranu ćudorednih kršćanskih vrijednosti isto je što i dati život za doktrinarnu istinu Evanđelja.[66]

Stanje „tuđinstva" jest stanje unutar kojega su mučenici sposobni spojiti svoje mučeništvo s društvom ljudi. Naime, to je stanje čovjeka koje odbacuje svaku logiku domovine upravo zbog solidarnosti s drugima, prijateljstvo s cijelim čovječanstvom. Kršćani su ljudi nebeske domovine te njihova kvaliteta ne smije otupjeti zbog pripadnosti zemljama ili pak pojedinim narodima, te se ne smije dovesti do privida kao da se obrana kršćanske vjere poklapa sa zalaganjem za nacionalne interese što dovodi do neprijateljstava i rušenja miroljubljivog svjedočenja vjere. Crkva kao euharistijska zajednica postaje ugrožena kada se poistovjeti s nacionalnim interesima. Čovjeku je potrebno spasenje i Božji spasenjski zahvat što je i bit svjedočkoga života kršćanskih mučenika. U povijesti, te i u današnje vrijeme, pojavljuje se razoružani pravednik,

[64] Usp. M. BOGOVIĆ, J. DUKIĆ, J. KRIŠTO, M. STOJIĆ, M. RUPIĆ (ur.), Mučeništvo i mučenički tragovi kroz hrvatsku prošlost, u: *Zbornik radova s međunarodnoga znanstvenog skupa održanog u Zagrebu 13. ožujka 2014. godine*, Zagreb, 2015., 107-108.
[65] Usp. N. GAŠPAR, Teologija mučeništva – svjedočanstva ljubavi po primjeru Isusa Krista, u: *Vjesnik Đakovačko-srijemske biskupije*, 132(2004.)3, 187.
[66] Usp. M. BOGOVIĆ, J. DUKIĆ, J. KRIŠTO, M. STOJIĆ, M. RUPIĆ (ur.), Mučeništvo i mučenički tragovi kroz hrvatsku prošlost, u: *Zbornik radova s međunarodnoga znanstvenog skupa održanog u Zagrebu 13. ožujka 2014. godine, Zagreb*, 2015., 110-115.

vjernik, snažan samo u vjeri koji razjaruje zlikovce, te zbog toga dolazi do mučeništva. Tako je bilo s prorocima, Isusom, kršćanskim mučenicima, tako je i danas gdje god se spomen Krista učini autentičnim i djelotvornim. Crkva je danas postala manjina, te je zbog toga potrebno u komunitarnom obliku iznova postati sljedbenicima Sluge Gospodina Isusa Krista, uzimajući u obzir i neprijateljstvo svijeta čak i pod cijenu mučeništva, ali s oprezom da nas ne obuhvati neprijateljski i distancirani duh od svijeta.[67]

Napredak i razvoj dvadesetoga stoljeća zasijani su ruševinama i žrtvama i vjeruje se kako nikakva bolja budućnost ne može popraviti i nadoknaditi tolika trpljenja. J. Moltmann navodi: „Bilo s nadom, bilo sa sumnjom, u svakom slučaju potrebno nam je pomirenje s prošlošću XX. stoljeća kako bi ono za nas doista postalo prošlošću, a ne da nas i dalje uvlači u nove katastrofe“. Da bi se moglo živjeti s prošlošću ruševina i žrtava, potrebna je transcendentna nada u uskrsnuće mrtvih i u iscjeljenje razbijenoga. Kršćanska je nada u svojoj jezgri nada u uskrsnuće koja je utemeljena na uskrsnuću raspetoga Krista. Nada u uskrsnuće usmjerena je prema budućnosti, budućnosti u kojoj će biti razriješene tragične dimenzije povijesti. Samo oni koji gledaju u budućnost, uzmažu se doista spominjati onih koji su prošli te žive u njihovoj prisutnosti.[68]

U današnjem dobu govor o Bogu ideja svetoga gubi ustaljeni način razmišljanja. Suvremeni čovjek gubi identitet; „Ljudi doduše danas žive sve slobodnije i naizgled sretnije, ali ih potresaju unutrašnje krize identiteta i potreba za zajedništvom.“ Čovjek je trajno u traženju identiteta u životnim okolnostima u kojima se nalazi. Odgovor je u Kristu Raspetomu u kojem čovjek može pronaći sebe i svoj identitet u zajedništvu s Bogom. Kršćanski Bog jest ljubav, Bog koji je apsolutno samodarivanje i život. U takvom Bogu čovjek može pronaći svoj identitet i sebe, a čovjek koji sebe zna u Bogu, sretan je čovjek. Gledajući u tom kontekstu, mučeništvo je put kršćaninova posvećenja i svetosti vlastitog identiteta i života u kojem se svetost promatra kao put prema zajedništvu s Bogom i u Bogu, u kojem čovjek postaje dio i sastavnica Božjeg identiteta. Mučenik je sudionik u velikom Božjem planu okupljanja čitavog čovječanstva, čitavog stvorenja u jedno i konačno zajedništvo s Bogom i u Bogu.

[67] Usp. E. BIANCHI, *Kršćani u društvu*, Zagreb, 2016., 102-106.
[68] Usp. *isto*, 43-45.

Shodno tome, mučenik je sličan Kristu jer poput Krista umire za druge, umire proegzistentno za ostvarenje kraljevstva Božjeg.[69]

[69] Usp. D. DAMJANOVIĆ, 1700 godina svetih srijemskih mučenika, u: *Zbornik radova s međunarodnog simpozija o 1700. obljetnici Sirmijsko-panonskih mučenika (304.-2004.)*, Đakovo, 2011., 21-23.

3. Maksimilijan Kolbe

3.1. Obitelj i rana mladost Maksimilijana Kolbea

Rajmund Kolbe, kasnije fra Maksimilijan, rođen je 18. siječnja 1894. godine u poljskom mjestu Zdunska Wola u industrijskom središtu Lodza. Sin je tekstilnih radnika oca Julija i majke Marije. Julije i Marija imali su pet sinova, no na životu su ostala prva trojica: Franjo, Rajmud i Josip. Julije Kolbe je bio marljiv, povučen, skroman i vrlo pobožan čovjek. Majka Marija Dabrowska je također bila pobožna žena. Na razne načine pružala je svoj doprinos materijalnom poboljšanju obiteljskog života. Uz tkalački rad, Marija je uspjela otvoriti manju prodavaonicu koju je sama vodila. Vješto je obavljala posao primalje po kućama te se pomalo bavila poslom seoske bolničarke. Vlastitu djecu odgajala je s mnogo ljubavi i čvrstom rukom. Zahtijevala je poslušnost i red, a prekršaje i prkos je kažnjavala. Naučila ih je čitati, pisati i nešto računati. Naime, u to doba osnovna škola nije bila obvezna, no tamo gdje su postojale osnovne škole, sve do 1905. godine, predavalo se na ruskom jeziku, a Kolbeovi su prezirali Ruse. Pučku školu pohađao je samo najmlađi sin Josip. Ulila je u djecu duboku pobožnost i prve istine vjere. Juliju i Mariji tri su sina bila ponos i briga te su nastojali poštedjeti ih bijede.[70]

Rajmund je bio živahan, vedar i svojeglav dječak. Majka je naglašavala kako je bio najposlušniji od djece. Bio je dječak koji je zaslužio posebnu ljubav roditelja. Bio je vrlo pobožno dijete, rado je molio i odlazio redovito ministrirati pri svetoj misi. Zbog neodlaska u pučku školu, pomagao je majci u prodavaonici koju je otvorila. Zajedno s bratom Franjom odlazio je na povremene lekcije župniku Vladimiru Jakowskom. Upis u trgovačku školu omogućio mu je ljekarnik Kotowski dajući mu posebne instrukcije. Zahvaljujući tome, Rajmund je izvrsno položio ispite i druge godine upisao se s bratom Franjom u drugi razred trgovačke škole.[71]

[70] Usp. Y. IVONIDES, *Maksimilijan Kolbe. Čovjek koji je nadvladao smrt*, Zagreb, 2008., 9-17.
[71] Usp. *isto*, 21-24.

3.2. Dvije krune

U Pabianicama 1904. ili 1905. godine, majka Marija izgrdila ga je zbog nekog njoj poznatog razloga. Nakon toga primijetila je kako se dječak promijenio. Dječak je molio kod oltara kojeg su imali kod kuće, ali je odlazio i u crkvu moliti se Gospi. Zbog neobičnog ponašanja dječaka, majka se zabrinula i pitala dječaka što se događa. Dječak je opisao kako je nakon njezina ukora otišao moliti Gospu da mu kaže što će biti s njim. Tada mu se ukazala Presveta Djevica držeći u rukama dvije krune, jednu bijelu i jednu crvenu. Naime, bijela je predstavljala ustrajnost u čistoći, dok je crvena predstavljala mučeništvo. Presveta Djevica ga je upitala koju želi, na što je on odgovorio obje. Majka Marija je na taj način znala koja je sudbina njezina sina, tako je unaprijed bila pripremljena kao Gospa poslije Šimunova proročanstva.

Tajnu nije povjerio nikome osim majci. Naime, tajna mu nije bila povjerena da se njome hvali, nego da za nju živi i umre. Bog se upliće u život svakog pojedinca i on izabire duše po kojima očituje i ostvaruje svoju prisutnost u svijetu.[72]

3.3. Odlazak u sjemenište

U Pabianice 1907. godine došli su franjevci konventualci držati pučke misije. Obitelj Kolbe prisustvovala je svakoj propovijedi. Tijekom posljednje propovijedi misionar je oglasio da se u Lavovu otvara zavod u kojem će se mladići, koji se osjećaju pozvanim od Boga, pripremati za svećenika. Franjo i Rajmund svojevoljno su odlučili te su prijavili primitak u zavod. U listopadu 1907. godine oprostili su se od roditelja i pošli. Franjo je imao 15 godina, dok je Rajmund imao 13. godina. Otac Julije pratio ih je dio puta te je tajno sa sinovima prešao granicu između ruskog i austrijskog dijela podijeljene Poljske te su naposljetku došli do Krakowa te potom bez oca produžili u Lavov.[73] U Lavovu je bilo središte provincije, gimnazija koja nije imala pravo javnosti i kuća novicijata. Nastava je trajala šest godina, a Franjo i Rajmund odmah su bili upisani u treći razred. Rajmund je bio marljiv, savjestan i pobožan učenik. Tijekom jednog školskog odmora, dok su se sva djeca igrala, klečao je pred velikim križem te je molio Presvetu Djevicu da mu dade do znanja kako će joj se posvetiti i najuspješnije za nju

[72] Usp. *isto*, 24-27.
[73] Usp. Ž. KUSTIĆ, *Dragovoljac bunkera gladi. Život i smrt o. Maksimilijana Kolbea*, Zagreb, 2016., 55-56.

boriti. Bio je nadprosječno inteligentan. Volio je prirodne znanosti, napose matematiku i fiziku za koje se nastavio zanimati i u Rimu, za vrijeme teoloških studija. O njegovoj genijalnosti svjedoči i događaj u kojem je napravio nacrt svemirskoga broda koji bi fotografirao zvijezde, a zatim se spustio na Zemlju.[74]

Julije Kolbe 9. srpnja 1908. godine dao je ženi pismenu dozvolu da se posve posveti Bogu. Majka je s najmlađim sinom Josipom otputovala u Lavov u kojem se sin pridružio braći u samostanu, a ona je živjela kod sestara benediktinki.[75] Julije Kolbe zatvorio je svoju malu trgovinu i tkalački obrt u Pabianicama te se uputio franjevcima u Krakow. No, u tim godinama nije bilo lako priviknuti se na samostanski život. Tada se nastanio u Czestochowi te je ondje otvorio malu trgovinu za prodaju nabožnih predmeta. U tome nije dugo ustrajao te se pridružio pokretu otpora za oslobađanje Poljske od ruske okupacije. Početkom 1914., stupio je među dobrovoljce te otišao na rusko bojište. Nažalost, pao je u zarobljeništvo. Otkriveno je kako potječe iz ruskog dijela Poljske, pa mu je suđeno kao izdajniku. Kazna je bilo vješanje u Olkuszu.[76]

3.4. Novicijat

4. rujna 1910. godine u Rajmundu se pojavila sumnja da nije za fratra. Naime, promišljao je o tome kako mu je Djevica Marija obećala bijelu i crvenu krunu. Postavljao si pitanja kako će u samostanu postati mučenik te je smatrao da mora postati vojnik, da se bori za vjeru, da padne u borbu s nevjernicima. No, dolazak majke Marije Dabrowske u samostan ojačao je njegovu želju za postankom fratra. Unatoč tome, Rajmundu stvar ipak nije sasvim jasna. Stalno su mu se vrtile po glavi riječi „vitez“ i „vojska“.[77] Od trenutka kada je odlučio otići u samostan, često je nagovarao majku da moli Boga „da postane mučenikom“. Svoju odluku da ostavi sjemenište i samostanski život priopćio je bratu Franji. U rujnu 1910. godine Franjo i Rajmund prekinuli su gimnazijski nauk i počeli godinu novicijata, posebnu pripravu za redovničko zvanje. Pri samom ulasku u novicijat, kandidati primaju redovničko odijelo i mijenjaju ime. Rajmund je promijenio ime u fra Maksimilijan, a Franjo u fra Valerijan.[78] Maksimilijan

[74] Usp. Y. IVONIDES, *Maksimilijan Kolbe. Čovjek koji je nadvladao smrt*, Zagreb, 2008., 29-31.
[75] Usp. *isto*, 11.
[76] Usp. Ž. KUSTIĆ, *Dragovoljac bunkera gladi. Život i smrt o. Maksimilijana Kolbea*, Zagreb, 2016., 57-58.
[77] Usp. *isto*, 63-65.
[78] Usp. Y. IVONIDES, *Maksimilijan Kolbe. Čovjek koji je nadvladao smrt*, Zagreb, 2008., 31-34.

je slavno ime nekolicine austrijskih careva, ali Rajmund nije mislio na careve. U prvom stoljeću, Maksimilijan i Maksim su bili mučenici te su obojica imala veze s vojskom.[79] Maksimilijan nikada više nije posumnjao u svoj poziv, no u novicijatu su se javile teškoće druge vrste. Počeo je gubiti duhovnu ravnotežu, oštre kriterije razlikovanja zla i dobra, grijeha i zasluge te ga je strah od grijeha bacio u skrupule. Bio je ponizan i poučljiv te ga je to i spasilo. Nakon što su oba brata 5. rujna 1911. godine položila privremene zavjete te završila šesti, ujedno posljednji razred gimnazije, na jesen 1912. godine prešli su u Krakow na filozofske studije.[80]

3.5. Odlazak u Rim na studij filozofije i sudbina Maksimilijanove braće

Provincijal odlučuje sedmoricu sposobnijih studenata, među kojima je i Maksimilijan, poslati na studije u Rim. Filozofiju bi pohađali na Gregorijani, a teologiju na učilištu Reda, u Kolegiju svetog Bonaventure, u blizini Palatina.[81] U katoličkoj Poljskoj Rim je tada bio na zlu glasu. Redovnici koji su se vraćali iz Rima opisivali su Rim kao pokvareni grad sablažnjivih prizora koji mogu naškoditi čistim dušama mladih redovnika. Maksimilijan se uplašio te odluke, bojao se za svoju bijelu krunu.[82] Poglavarima je rekao da je slaba zdravlja te da se boji promjene klime te na taj način prešutio pravi razlog. Nakon toga njegovo ime je bilo izbrisano s popisa. No, pitao se je li je dobro postupio, je li je nametnuo svoju volju, preispitao je svoj zavjet poslušnosti. Preplašio se takvog sebe, već se počeo izvlačiti. Rano ujutro pokucao je na provincijalova vrata te izrazio kajanje zbog nametanja vlastitog mišljenja te navodi neka čine s njim što im je volja jer on samo želi slušati.[83] U Rimu ostaje 7 godina i prima duhovno, intelektualno i teološko obrazovanje. Tri je godine bio student filozofije na Papinskom sveučilištu Gregorijana. 21. listopada postigao je po časnom običaju doktorat iz filozofije u 21. godini života.[84]

Odlaskom Rajmunda u Rim, dvojica braće su se rastali. Franjo je ostao u Krakowu bez oslonca svoga mlađeg brata. U srpnju 1914. godine započeo je rat.

---

[79] Usp. Ž. KUSTIĆ, *Dragovoljac bunkera gladi. Život i smrt o. Maksimilijana Kolbea*, Zagreb, 2016., 65.
[80] Usp. Y. IVONIDES, *Maksimilijan Kolbe. Čovjek koji je nadvladao smrt*, Zagreb, 2008., 34-35.
[81] Usp. *isto*, 35.
[82] Usp. Ž. KUSTIĆ, *Dragovoljac bunkera gladi. Život i smrt o. Maksimilijana Kolbea*, Zagreb, 2016., 67.
[83] Usp. Y. IVONIDES, *Maksimilijan Kolbe. Čovjek koji je nadvladao smrt*, Zagreb, 2008., 35-38.
[84] Maksimilijan Kolbe u vrtlogu života, Hrvatski nacionalni centar Vojske Bezgrešne, Dostupno na: http://www.vojska-bezgresne.com/maksimilijan-kolbe-u-vrtlogu-zivota/?fbclid=IwAR1RlL94lyuaCo6uNmIvHESVh6t5lZSwkIvZCf9bYp5MgpFU6n0ke7nlggA (27.8.2020.)

Organizirali su se dobrovoljci za oslobođenje domovine. Očeva tragična smrt pospješila je Franjinu odluku da napusti sjemenište i prijavi se u dobrovoljce. Ratovao je pune 3 godine, vrativši se s bojišta, ponovno je zatražio da bude primljen u Red, no nisu ga prihvatili. Oženio se Irenom Tribling s kojom je imao jednu kćer Ameliju. U drugom ratu, pridružio se pokretu otpora protiv nacista. Uhićen je 1943. godine te je umro u logoru Buchenwald. Najmlađi brat Josip, poslije fra Alfonz, u Lavov je došao kad je imao dvanaest godina. Postao je svećenikom iste provincije kao i njegov brat Maksimilijan. U životu se nije previše isticao, živio je u skromnosti i pobožnosti te je jedini od braće umro prirodnom smrću u svojoj 34. godini života.[85]

3.6. Masonerija u Rimu i osnivanje Vojske Bezgrešne

Godine 1917., u vremenu kada je rat već bjesnio, u Rimu je bila vrlo jaka masonerija, tajno udruženje tzv. slobodnih mislilaca koji su posvuda djelovali protiv Crkve. Upriličene su velike manifestacije masonerije, a povorke su predvodile pristalice Giordana Bruna.[86] Na Trgu svetog Petra pojavila se zastava s natpisom: „Sotona mora vladati u Vatikanu, a papa će mu držati švicarsku stražu!“ Maksimilijan ništa nije znao o povijesti masonerije, no ovi postupci duboko su se urezali u srce mladoga redovnika. U prvom redu, za Maksimilijana je to bila manifestacija zla, manifestacija mržnje, a gdje je mržnja, tu je i đavao. Zaključuje se da Bog ima neprijatelja, Crkva je uvijek na udaru te ujedno to znači – borba je nužna! Maksimilijan vidi dvije nužnosti, treba obnoviti vlastiti Red i posvetiti svijet. Neprijatelj posjeduje razornu moć, no tko u Boga vjeruje, siguran je u njegovu svemoć. Maksimilijan je postavio načelo: „Nije dovoljno moliti, treba se i boriti!“ Borba je jedino moguća uz molitvu. Molitva znači opskrbljivanje te iz nje rastu hrabrost i snaga. Maksimilijan je izdvojio šestoricu drugova te je nastojao ostvariti svoju odluku. Odluka je pala u rano jutro 20. siječnja 1917. Pred Maksimilijana je bljesnula čudotvorna medaljica s likom Bezgrešne. Upravo je to bilo Maksimilijanovo polazno ishodište.[87] Maksimilijan je naglasio da čudotvorna medaljica mora predstavljati prvorazredno sredstvo u obraćenju i posvećenju drugih jer

[85] Usp. Y. IVONIDES, *Maksimilijan Kolbe. Čovjek koji je nadvladao smrt*, Zagreb, 2008., 15-16.
[86] Usp. Ž. KUSTIĆ, *Dragovoljac bunkera gladi. Život i smrt o. Maksimilijana Kolbea*, Zagreb, 2016., 69.
[87] Usp. Y. IVONIDES, *Maksimilijan Kolbe. Čovjek koji je nadvladao smrt*, Zagreb, 2008., 52-68.

nas upravo ona podsjeća da se molimo za one koji se ne utječu Mariji.[88]

U vremenima razvoja velikih planova, Maksimilijan je obolio od tuberkuloze. Kroz cijela dva desetljeća proždirat će ga dvije vatre; tuberkulozna groznica koja mu izjeda pluća i žar borbe za Kraljicu koji je prožeo njegovo tijelo i duh toliko da ona prva nije mogla postići cilj.[89] U listopadu 1917. godine, Maksimilijan u Rimu osnova Vojsku Bezgrešne kojoj je zadatak vlastito posvećenje i borba za obraćenje Božjih protivnika. Svrha Vojske Bezgrešne jest ustrajno raditi na širenju slave Božje pridobivajući sve ljude uz pomoć Bezgrešne, no ponajprije je potrebno posvetiti sebe Bezgrešnoj.[90] Važno je bilo da se vitezovi Bezgrešne nalaze posvuda, a pogotovo na najvažnijim područjima poput: obrazovanja mladih, formiranja kolektivnog mišljenja, lijepe umjetnosti itd. Vitezovi Bezgrešne trebaju u svakom području biti začetnici nečega novog i trebaju biti predvodnici u znanosti. Zaključno, Vojska treba prožeti sve i u zdravom duhu da to sve ozdravi, ojača i razvije se na veću slavu Božju, pomoću Bezgrešne i na dobro cijele zajednice.[91]

3.7. Svećeničko ređenje i povratak u Poljsku

Dana 28. travnja 1918. godine Maksimilijan je zaređen za svećenika, a 22. srpnja 1919. godine završio je teološki studij stekavši doktorski naslov. Ubrzo nakon toga, Maksimilijan se uputio natrag u Poljsku. Nakon sedam godina vratio se u domovinu koja je bila u nevoljama. Zemlja je bila ratom ekonomski uništena. Uz strašnu glad izbile su i pošasti. Na granicama na istoku vladali su nemiri i prijetile su nove opasnosti. No, sama činjenica da je Poljska napokon slobodna, savladavala je sve teškoće.[92] Maksimilijan je trebao u novoj akademskoj godini započeti predavanja iz područja crkvene povijesti na franjevačkoj bogosloviji u Krakowu. Uz to, odlučio je redovnicima, budućim redovničkim svećenicima, približiti ideju Vojske Bezgrešne.[93]

Maksimilijan je bio slaba zdravlja. Tuberkuloza je zahvatila obje strane pluća, naporno se kretao, teško je disao i tiho govorio. Navodno su mu liječnici proricali još tri mjeseca života. Studenti su se tužili da ga jedva čuju. Oslobodilo ga se predavanja

[88] Usp. Apostol čudotvorne medaljice, Hrvatski nacionalni centar Vojske Bezgrešne, Dostupno na: http://www.vojska-bezgresne.com/apostol-cudotvorne-medaljice/ (27.8.2020.)
[89] Usp. Ž. KUSTIĆ, *Dobrovoljac bunkera gladi*, Zagreb, 1968., 37.
[90] Usp. Y. IVONIDES, *Maksimilijan Kolbe. Čovjek koji je nadvladao smrt*, Zagreb, 2008., 69-72.
[91] Usp. A. M. SICARIA, *Portreti svetaca*, Zagreb, 2017., 132-133.
[92] Usp. Ž. KUSTIĆ, *Dobrovoljac bunkera gladi*, Zagreb, 1968., 38.
[93] Usp. W. KLUZ, *47 godina života*, Zagreb, 2014., 55.

dajući mu običnu dužnost svećenika: ispovijedanje u crkvi i pokoja propovijed u nedjelju i blagdane.[94] Na sastancima Vojske Bezgrešne Maksimilijan je imao referat i predstavio je cjeloviti program Vojske Bezgrešne. Program je postao ideološki temelj cjelokupnog budućeg djelovanja samog Kolbea, tako i pokreta. Franjevački redovnici i laici počeli su ulaziti u pokret. Maksimilijan im je držao javna predavanja o Bezgrešnoj i duhovnome životu. Nažalost, tuberkuloza je bila jača te je primorala poglavare da mladog Kolbea pošalju na liječenje u sanatorij u Zakopane, početkom siječnja 1920. godine. No, bolest nije sprječavala Maksimilijana u apostolatu te je nastavio osvajati duše za Boga po Bezgrešnoj u akademskom sanatoriju. Mnogi bolesni studenti koji su ondje boravili molili su za ispovijed. Mnogi su počeli ozbiljnije razmišljati o smislu ljudskog života, a među najgorljivijim slušateljima bio je jedan teško bolestan Židov, student medicine. S najvećom ljubavlju približavao mu je ljepotu kršćanske vjere te kada mu se život počeo gasiti, Maksimilijan ga je, na njegovu molbu, krstio, dao mu popudbinu, podijelio sakrament bolesničkog pomazanja i oko vrata mu stavio medaljicu Bezgrešne.[95] Čudesno je djelovao na ljude, a dokaz tome je to što je za Božić obratio upravitelja sanatorija. Mnogi Židovi i ruski zarobljenici, koji su se nalazili na liječenju, od njega su tražili čudotvorne medaljice. Mnogi su tražili ispovijed, da im razjasni ovu ili onu vjersku istinu, da im nabavi Sveto pismo. Na taj način Kolbe je spontano postao sanatorijskim duhovnikom. U Zakopanama je duhovno sazrijevao, imao je vremena razmišljati, moliti, trpjeti i djelovati. Iskoristio je vrijeme da raste u dubinu te je ujedno stvarao planove za osvajanje svijeta.[96]

[94] Usp. Y. IVONIDES, *Maksimilijan Kolbe. Čovjek koji je nadvladao smrt*, Zagreb, 2008., 79-80.
[95] Usp. W. KLUZ, *47 godina života*, Zagreb, 2014., 55-62.
[96] Usp. Y. IVONIDES, *Maksimilijan Kolbe. Čovjek koji je nadvladao smrt*, Zagreb, 2008., 88-92.

3.8. Izdavanje lista Vitez Bezgrešne

Maksimilijan je napustio sanatorij u Zakopanama 28. travnja 1921. godine. U Krakowu je boravio tek nekoliko dana i već je 4. svibnja, po naputku liječnika, otišao na kućni oporavak na osam mjeseci u Nieszawu. Ovoga mu je puta provincijal zabranio baviti se apostolatom te da djelo Vojske Bezgrešne ostavi po strani. Maksimilijan je ostao vjeran temeljnom načelu: potpuna poslušnost.[97] U listopadu 1921. Maksimilijan je ponovno bio u Krakowu te je počeo s predavanjima za klerike. Vojska Bezgrešne u Rimu je dobila odobrenje crkvenih vlasti. 2. siječnja 1922. godine. Papinski vikar kardinal Bazilij Pompilj u Rimu je objavio potvrdni dekret.[98] Maksimilijan je gajio veliku ljubav prema svojoj braći te je zbog toga imao potrebu prenijeti evanđeosku poruku što većem broju ljudi. U vremenu teške gospodarske krize, kada su novine prestale izlaziti, Kolbe pokreće list nazvan Vitez Bezgrešne skroman u svojoj tiskarskoj opremi, ali bogat katehetskim sadržajem. Pridružila su mu se brojna mladež koja se željela priključiti u marijanskome apostolatu putem tiska, posvećujući se Bogu redovničkim zavjetima.[99] Prvi broj Viteza Bezgrešne izašao je u siječnju 1922. godine. Na prvom broju je bilo odštampano upozorenje da izlaženje sljedećih brojeva nije zajamčeno. Naime, list nije imao osiguranih sredstava te je već sljedeći broj došao u krizu. S vremenom, list je postao popularan toliko da su ga iz broja u broj morali tiskati sve više. 1926. godine njegova se tuberkuloza pojačala te je opet morao u sanatorij u Zakopane. Naređeno mu je da se liječi i da ne smije misliti na tiskaru dok ne ozdravi. Upravitelj tiskare postao je njegov mlađi brat Alfonz koji je postigao nakladu na sto tisuća primjeraka.[100]

[97] Usp. Y. IVONIDES, *Maksimilijan Kolbe. Čovjek koji je nadvladao smrt*, Zagreb, 1979., 75-76.
[98] Usp. W. KLUZ, *47 godina života*, Zagreb, 2014., 63-64.
[99] Usp. Svećeničko ređenje, povratak u Poljsku, Niepokalanow, Hrvatski nacionalni centar Vojske Bezgrešna, Dostupno na: http://www.vojska-bezgresne.com/svecenicko-redenje-povratak-u-poljsku-niepokalanow/, (28. 8. 2020.)
[100] Usp. Ž. KUSTIĆ, *Dobrovoljac bunkera gladi*, Zagreb, 1968., 40-44.

3.9. Uspostavljanje grada Niepokalanow, Grad Bezgrešne

Prostori samostana u Krakowu i u mjestu Grodno postali su premaleni za strojeve, zalihe papira i ostalih pribora. Upravo je to potaklo Kolbea da godine 1927. počne ni iz čega graditi novi grad. Gradu daje ime Niepoklanow, grad Bezgrešne.[101] Posveta Niepokalanowa, Grada Bezgrešne, dogodila se u povečerje Bezgrešnoga začeća, 7. prosinca 1927. godine. Novi život u Gradu Bezgrešne započelo je 20 redovnika: dvojica svećenika i osamnaestorica braće.[102] Niepokalanow se razvijao dvanaest godina, do 5. rujna 1939. godine. Izmijenila su se tri gvardijana: Maksimilijan, brat mu Alfonz i otac Florijan Koziura. Sva trojica unijela su u grad svoju veliku i zanosnu dušu. Grad se razvijao po planu utemeljitelja. Zadivljuje pojava novih redovničkih zvanja te upravo zbog toga s vremenom će postati najvećom redovničkom zajednicom u cijelom katoličkom svijetu. Niepokalanow je imao vlastitu električnu centralu, vlastiti odvojak željezničke pruge s malim kolodvorom, posebnu ambulantu, redakciju, biblioteku, prostorije za slagarske strojeve, fotografske kabine, cinkografiju, dvorane za tiskarske strojeve, tehničke radionice za popravak strojeva, knjigovežnicu, dvorane za otpremanje i adresiranje, prostrana skladišta, zgradu generalne uprave, prostorije za stanovanje redovnika, kapelicu za tisuću osoba, blagovalište, zgradu gimnazije, kuću novicijata i drugo. Postojale su i različite obrtničke radionice: tesarska, stolarska, mehanička, krojačka, postolarska, klesarska, zidarska te vatrogasni dom. To je bio grad katoličkoga tiska, grad apostolata pomoću tiska.[103] Uredništvo je imalo 18 odjeljenja i 158 novinara. *Vitez Bezgrešne* izlazi u milijun primjeraka, *Vitezić*, list za mlade, u 165 tisuća, a *Mali vitezić*, list za djecu, u 35 tisuća primjeraka. *Mali dnevnik* izlazio je u 150 tisuća primjeraka radnim danom, a 250 tisuća nedjeljom. Niepokalanow je postao najneobičnijom redovničkom zajednicom na svijetu. Maksimilijan će ga 1930. godine ostaviti i krenuti dalje, no unatoč tome, grad je mogao živjeti i razvijati se i bez njegove prisutnosti.[104]

[101] Usp. A. M. SICARIA, *Portreti svetaca*, Zagreb, 2017., 133.
[102] W. KLUZ, *47 godina života*, Zagreb, 2014., 95.
[103] Usp. Y. IVONIDES, *Maksimilijan Kolbe. Čovjek koji je nadvladao smrt*, Zagreb, 1979., 101-106.
[104] Usp. Ž. KUSTIĆ, *Dobrovoljac bunkera gladi*, Zagreb, 1968., 45-46.

3.10. Misionarenje u Japanu

Na putovanju u vlaku Maksimilijan je upoznao nekolicinu japanskih studenata. Na rastanku im je darovao medaljice, a oni njemu kipiće nekih idola. Upravo je to bio glavni motiv da se pojavi pred provincijalom i zamoli za dopuštenje odlaska u Japan te da tamo podigne jedan Grad Bezgrešne.[105] Maksimilijan se pripremao za navještaj evanđelja ljudima koji još ne poznaju Krista. Prije odlaska, Maksimilijan je obilazio poznata Marijanska svetišta. Otišao je u Lourdes i Lisieux k Bezgrešnoj i maloj Tereziji kako bi im preporučio svoju misiju. Naime, za malu Tereziju kažu da je svojim molitvama obratila više pogana nego mnogi misionari.[106] Maksimilijanova je želja bila posvuda dijeliti Medaljicu i prekrasan zaziv u nju upisan. Kada je bio u Rimu 1930., kako bi organizirao svoju misiju na Dalekom istoku, dijelio ju je mladim kineskim sjemeništarcima koje je sretao u Kolegiju *Propaganda Fide* te im je preporučio da na kineski prevedu napis što se nalazi na njoj, kako bi mogli pripraviti medaljice i na svome jeziku.[107] 26. veljače 1930. godine Maksimilijan je krenuo sa četvero braće preko Beča, Padove, Rima do Marseilla gdje ih je čekao parobrod Angers na koji su se ukrcali 7. ožujka. Plovili su sve do 24. travnja. Na putovanju su doticali mnoge luke, molili su, Maksimilijan je braću poučavao stranim jezicima, govorio im je o znanstvenoj organizaciji rada po američkom Taylorovu sistemu, držao im predavanja iz teologije i o svijetu u koji odlaze.[108] 24. travnja 1930. godine s braćom se iskrcao u Japanu te počinje šest godina iscrpljujućeg apostolata. Naime, Japan je tada imao 80 milijuna stanovnika, a Maksimilijan nije poznavao japanski jezik niti je znao gdje će se nastaniti. Biskup Nagasakija, mons. Hayasaka primio ga je kao profesora filozofije u svom sjemeništu.[109] Braća i on stanovali su u staroj barci. U očima Japanaca, živjelo je tu nekoliko otmjenih siromaha, neobičnih idealista, koji ne traže gotovo ništa a žele usrećiti sve. Mjesec dana nakon dolaska, počeo je izlaziti prvi broj Viteza Bezgrešne tiskanog na japanskom jeziku u deset tisuća primjeraka. Maksimilijan je pisao na latinici, a na japanski je prevodio jedan metodist Japanac koji je na kraju i sam postao katolik. Časopis je postao omiljen, napose među intelektualcima. Upravo zbog toga, mnogi budistički bonzi

[105] Usp. Ž. KUSTIĆ, *Dragovoljac bunkera gladi. Život i smrt o. Maksimilijana Kolbea*, Zagreb, 2016., 102.
[106] Usp. Y. IVONIDES, *Maksimilijan Kolbe. Čovjek koji je nadvladao smrt*, Zagreb, 2008., 143.
[107] Usp. Misionar radosne vijesti, Hrvatski nacionalni centar Vojske Bezgrešna, Dostupno na: http://www.vojska-bezgresne.com/misionar-radosne-vijesti/, (29.8. 2020.)
[108] Usp. Y. IVONIDES, *Maksimilijan Kolbe. Čovjek koji je nadvladao smrt*, Zagreb, 2008., 144-145.
[109] Usp. Misionar radosne vijesti, Hrvatski nacionalni centar Vojske Bezgrešna, Dostupno na: http://www.vojska-bezgresne.com/misionar-radosne-vijesti/, (29.8. 2020.)

dolazili su Maksimilijanu da s njime vode duge i ozbiljne razgovore. Mnogi od njih nisu prešli u Katoličku crkvu, ali su prihvatili kult čiste Djevice, Bezgrešne. Broj primjeraka je rastao te je Maksimilijanova želja bila otići i u Indiju i Bejrut. Htio je da časopis izlazi i na turskom, perzijskom i židovskom jeziku.[110]

Godine 1931. Maksimilijan je utemeljio *Mugenzai no Sono*, Grad Bezgrešne koji je dignuo u Nagasakiju na padini brda Hikosana.[111] Grad je posjedovao kapelicu, novicijat, baraku za tipografiju i rotacijsku mašinu, vlastitu električnu centralu, veliku dvoranu za predavanja u kojoj se okupljaju stotine Japanaca na vjersku pouku.[112] Krajem 1936. godine umire Maksimilijanov brat Alfonz, koji je tijekom toga vremena bio glavni urednik časopisa. Zbog toga se Maksimilijan vraća u Niepokalanow.[113]

3.11. Njemački vojnici uhićuju Maksimilijana i ostalu braću

Kako je vrijeme odmicalo, približio se još jedan rat. 1. rujan 1939. kobni je dan za Poljsku i cijeli svijet. Zbog približavanja Nijemaca Niepokalanowu, Maksimilijan je okupio 5. rujna redovničku subraću i objasnio im je kako se u ovoj situaciji obustavljaju svi izdavački poslovi, kao i uobičajen redovnički život. Naime, ponudio im je opcije da tko želi može ostati u Niepokalanowu, a tko se boji može napustiti samostan i javiti se kao ispomoć Crvenom križu ili se vratiti obitelji dok se ne stiša ratna oluja. Poticao ih je da se sjete onoga što su obećali Bezgrešnoj jer mnogi od njih pa ni on sam rat neće preživjeti. Treba ljubiti Bezgrešnu i utjecati joj se u svim poteškoćama jer ona će ih sigurno čuti i voditi sretno kroz sve poteškoće. Već iste večeri većina braće je tražila blagoslov pred put.[114] Narednog dana, 6. rujna, Maksimilijan odlazi u Varšavu na dogovor s ocem provincijalom. Složili su se da se braća moraju razići. Jedni će se skloniti u samostane koji su manje izloženi ratnom pustošenju, a drugi će se vratiti svojim kućama, no ako netko želi, može na vlastitu odgovornost ostati u Niepokalanowu. Provincijal naređuje Maksimilijanu da ostane u svome samostanu. Maksimilijan je prihvatio provincijalovu odluku te se žurno vratio u Niepokalanow.[115]

---

[110] Usp. Ž. KUSTIĆ, *Dobrovoljac bunkera gladi*, Zagreb, 1968., 46-48.
[111] Usp. Misionar radosne vijesti, Hrvatski nacionalni centar Vojske Bezgrešna, Dostupno na: http://www.vojska-bezgresne.com/misionar-radosne-vijesti/, (29.8. 2020.)
[112] Usp. Ž. KUSTIĆ, *Dobrovoljac bunkera gladi*, Zagreb, 1968., 49.
[113] Usp. Ž. KUSTIĆ, *Dragovoljac bunkera gladi. Život i smrt o. Maksimilijana Kolbea*, Zagreb, 2016., 110-111.
[114] Usp. W. KLUZ, *47 godina života*, Zagreb, 2014., 202.
[115] Usp. Y. IVONIDES, *Maksimilijan Kolbe. Čovjek koji je nadvladao smrt*, Zagreb, 2008., 225-226.

Situacija je bila vrlo opasna jer Maksimilijan je bio poznat u cijelom svijetu kao sjajan organizator redovničkog života i kao izdavač, napose *Malog dnevnika* koji je kao i ostali poljski mediji, zauzimao domoljuban stav koji se protivio djelima hitlerovske Njemačke.[116]

7. rujna njemački zrakoplovi bombardiraju Niepokalanow, no nitko nije poginuo niti je tko bio ranjen. Već 19. rujna SS-ovci su upali u Niepokalanow, okupili redovnike te su ih kamionima odveli u Czestochowu. Prilikom upadanja u samostan, SS-ovci su pretražili sve sobe, razbili kip Bezgrešne, poskidali i polomili gotovo sve križeve, odveli neke tiskarske strojeve. 21. rujna odvedeni su u logor Lamsdorf-Lambinowice u kojem su ostali tri dana te 24. rujna su prebačeni u Amtitz-Gebice, na njemačko područje.[117] U zatvorenim teretnim vlakovima redovnici su prevezeni u logor s 14 000 zatvorenika. Uvjeti su bili teški, najveću muku zadavali su insekti i glodavci u logoru. Zalihe hrane bile su poprilično skromne. Najučestalije i najbolnije je bilo ponižavanje i gaženje ljudskog dostojanstva. Maksimilijan je svoju braću tješio molitvom i poticao ih je na zajedničku molitvu. Poticao ih je da mole i za one koji ih tuku. Maksimilijan nije pokazivao strah, SS-ovcima se obraćao kao jednakima, štoviše kao svećenik prema izgubljenim ovcama.[118] Jedan zatvorenik fra Herman Juraszek posvjedočio je kako je jednom vidio svojim očima kako Maksimilijan poklanja svoj obrok hrane nekom bratu koji je bio posebno gladan. Također je svojim pokrivalom pokrivao brata koji se sav tresao od hladnoće. Redovnici su ubrzo prebačeni u snošljivi logor u Ostrzesrow, a na dan Bezgrešne, 8. prosinca, dopušteno im je primiti svetu pričest. Istog dana, otpušteni su iz logora bez ikakva obrazloženja ni zašto su uhićeni ni zašto su oslobođeni.[119]

[116] Usp. W. KLUZ, *47 godina života*, Zagreb, 2014., 204.
[117] Usp. Y. IVONIDES, *Maksimilijan Kolbe. Čovjek koji je nadvladao smrt*, Zagreb, 2008., 226-227.
[118] Usp. W. KLUZ, *47 godina života*, Zagreb, 2014., 207-208.
[119] Usp. Y. IVONIDES, *Maksimilijan Kolbe. Čovjek koji je nadvladao smrt*, Zagreb, 2008., 228-229.

3.11.1. Povratak u Niepokalanow i novo uhićenje

Vrativši se u Niepokalanow, Maksimilijan je nastojao korisno živjeti svaki trenutak. Pozvao je braću da se vrate, no vratila se samo polovica od nekadašnjeg broja. Postavljalo se pitanje od čega živjeti jer izdavačka je djelatnost bila zabranjena, strojevi su bili zapečaćeni. Maksimilijan je uspio aktivirati mehaničke radionice za popravak poljoprivrednih strojeva, otvorio je urarsku radionicu, uredio je fotografski laboratorij, otvorio pilanu, a kasnije i mljekaru te je izgradio nekoliko baraka za stanovanje. Maksimilijan Kolbe je čovjek od ljubavi, upravo tome svjedoči njegova dobrota koja se protezala i na neprijatelje. Nikada nije pokazivao gorčinu i mržnju prema njemačkim vojnicima koji su se nalazili u Niepokalanowu. Kada oboli koji podoficir, Maksimilijan bi ga otišao posjetiti u samostansku bolnicu, zadržao bi se s njim u razgovoru te mu je darovao Gospinu medaljicu. U stravičnom valu mržnje koja je tada vladala u Poljskoj i svijetu, Maksimilijan je bio čovjek koji nije mogao ni znao mrziti.

U njegovom srcu uvijek je bio Vitez Bezgrešne. Maksimilijan je pokušavao da ih se otpečati i da im se da dozvola za rad. Vraćao se sa svojim zahtjevima, no uvijek su ga se lako riješili. No, pokušali su ga jednom iskoristiti. Sjetili su se da se preziva Kolbe, što je njemačko prezime. Uputili su mu poziv da bi bilo dobro da se upiše u listu njemačkih državljanina. Ako pristane, dobit će dozvolu što predstavlja đavolsko načelo: „Sve ću ti dati, ako padneš pa mi se pokloniš!“ Da su svi sveci vjerni i nebeskoj i zemaljskoj domovini, primjer je upravo Kolbe koji im je odgovorio da je bio i ostaje Poljski sin. Začudo, Ured za propagandu u Varšavi dao mu je dozvolu 20. studenoga 1940. Razlog je bio taj da se sam uhvati u mrežu. Nešto će napisati, zaletjet će se i to će biti razlog da bude uhićen i likvidiran. 8. prosinca izdan je Vitez Bezgrešne u 120 000 primjerka. No, iluzija je bila kratka. U jednom članku, potpisanom pod Maksimilijanovom imenom, stajalo je: „Ako se krepost sastoji u ljubavi prema Bogu i svemu onome što iz te ljubavi proizlazi, onda je zlo sve ono što toj ljubavi proturječi...“ U tom trenutku, ta izjava značila je sebe osuditi na smrt.[120]

Dok je 17. veljače 1941. Maksimilijan završavao diktiranje članka o Bezgrešnoj, u Niepokalanowu se pojavila vojna policija. Nakon dugog razgovora u ćeliju su bili pozvana četiri oca te su obaviješteni da su zajedno s Maksimilijanom uhapšeni. Odvedeni su do policijskih automobila i prevezeni su u varšavski zatvor na Pawiaku.[121]

[120] Usp. Y. IVONIDES, *Maksimilijan Kolbe. Čovjek koji je nadvladao smrt*, Zagreb, 2008., 229-237.
[121] Usp. W. KLUZ, *47 godina života*, Zagreb, 2014., 231-232.

Nijemci su predbacivali Maksimilijanu način odgoja mladih svećeničkih pripravnika te izdavačku djelatnost. Postavlja se pitanje zašto nije pobjegao ako je mnogima pomogao pobjeći. Mnogi su ga upozoravali da će sigurno biti uhićen. Naime, Maksimilijan je bio žrtva vlastite žrtve, redovničke poslušnosti. Uronjen u tajnu dviju kruna, vjerojatno je slutio što ga čeka. Nije pobjegao upravo da bi svoju ljubav prema Bezgrešnoj posvjedočio na najpotresniji, najuvjerljiviji i najuzvišeniji način. Maksimilijan je shvaćao vlastiti život kao tri poglavlja: priprava, životno djelo i svjedočanstvo smrti. Sva su razdoblja završila, slijedi treće kojem se svom dušom predao.[122] Braća koja su ostala u Niepokalanowu odlučila su spasiti Maksimilijana pod svaku cijenu. Dvadesetorica redovnika, odgajanika Kolbea, molili su dopuštenje od oca provincijala da odu u zatvor i preuzmu sve daljnje posljedice u zamjenu za slobodu o. Maksimilijana i četvorice subraće svećenika. No, Hitlerovi ljudi nisu prihvatili zamjenu.[123]

3.11.2. Boravak u Pawiaku

Pawiak je za vrijeme nacističke okupacije bio predvorje pakla. SS-ovci su bili prožeti nacističkom ideologijom i mržnjom prema Poljacima. U zatvoru je postupak bio brutalan, zločinački, a napose prema svećenicima. Komandanti su se često smjenjivali kako bi pakost bila svježija jer su se i zločinci umarali. Mnogi zatvorenici tog zatvora opisivali su ga kao brlog bez higijenskih uvjeta. Bio je pretijesan, smrdljiva jazbina ispunjena grozotama ljudskih sudbina. Maksimilijan Kolbe u taj je zatvor doveden 17. veljače 1941. godine. Muški odjel u kojem se nalazio imao je dvije sobe sa 83 kreveta. Prije ulaska svaki je zatvorenik morao biti ošišan i strogo pretražen. Svaka stvarčica je bila oduzeta, pa su tako križići, medaljice, sličice i molitvenici bili razderani i bačeni na smetlište. Kolbe je u zatvoru boravio tri i pol mjeseca, do 28. svibnja 1941. godine. Svjedoci koji su bili u zatvoru s Maksimilijanom svjedoče kako je djelovao i na tridesetak zatvorenika. Tijekom razgovora s njim, zatvorenici su zaboravljali na svoju tragičnu sudbinu. Ulijevao je nadu, izazivao ohrabrenje te je olakšavao tegobe. Zbog svog habita znao je izazvati bjesnilo stražara.[124] U ožujku 1941. godine kada je u prostoriju ušao *Scharführer*, tj. vođa skupine, vidio je Maksimilijana u habitu s krunicom i križem. Čim je ugledao križ, pobjesnio je i pitao ga vjeruje li u to. Nakon što

[122] Usp. Y. IVONIDES, *Maksimilijan Kolbe. Čovjek koji je nadvladao smrt*, Zagreb, 2008., 238-240.
[123] Usp. W. KLUZ, *47 godina života*, Zagreb, 2014., 232-233.
[124] Usp. Y. IVONIDES, *Maksimilijan Kolbe. Čovjek koji je nadvladao smrt*, Zagreb, 2008., 248-249.

bi Maksimilijan odgovorio dostojanstveno da vjeruje, dočekala bi ga strahovita pljuska. Nakon što ga je opet pitao isto, Maksimilijan bi svaki put odgovorio da vjeruje. Nakon trećeg puta pesnica Nijemca sletjela je na Maksimilijanovo lice te je mu je strgao krunicu i izletio iz sobe. 12. svibnja naređeno mu je da svuče habit i obuće civilnu odjeću. Upravo je to bio jasni znak da će ubrzo biti transportiran u neki od koncentracijskih logora.[125]

3.12. Odlazak u Auschwitz

Dana 28. svibnja 1941. godine Maksimilijan Kolbe, zajedno sa zatvorenicima iz Varšave, transportiran je u koncentracijski logor Auschwitz. Prilikom dolaska, pridošlice su izbačeni iz vagona te su trčeći morali proći ispred SS-ovaca koji su ih udarali šakama, kundacima, pendrecima, remenjem ili čizmama. Sutradan su popisali prispjele zatvorenike, naredili im da svuku svoja odijela i obuku zatvorske. Naime, to su bili smrdljivi dronjci natopljeni znojem i krvlju prošle žrtve. Maksimilijan je bio u bloku 17, a dobio je broj 16670. Slijedio je nalog da se Židovi i svećenici povuku na stranu. Židovi su odlazili u blok smrti te su imali izgleda da prežive samo petnaest dana, dok su svećenici razvrstani na najteže radove. Dano im je na znanje da su došli u nacistički koncentracijski logor koji ima samo jedan izlaz, kroz dimnjak. U tom slučaju bijeg nije moguć jer oko logora je bila žica kroz koju je neprestano tekla električna struja visokog napona. Maksimilijan je u prvi danima radio pri podizanju zida oko krematorija. Tovario je i istovarivao građevni materijal, trčeći ga je odvozio. Svi oni koji bi posustali bili bi isprebijani od strane stražara. Nakon nekoliko dana, priključen je odjelu koji je odlazio raditi u Babice, četiri kilometara izvan logora. Obarali su šumu i podizali drvenu ogradu oko velike farme.[126] Maksimilijan je Krottu, komandantu odjela, zapeo za oko. Naređivao mu je da nosi po dvaput i triput više grana od drugih zatvorenika. Jednog je dana na pleća natovario teške grane i naredio da s njima trči do označenog mjesta. Pod teškim teretom, Maksimilijan je pao te ga je Krott dohvatio i počeo udarati po trbuhu, licu i gdje god je stigao. Krott je naredio jednom od najsnažnijih zatvorenika da mu zada 50 udaraca. Nakon što ga je smrtno pretukao, Maksimilijan se onesvijestio pa je takav bačen u rov pun blata te su ga prekrili granjem.

[125] Usp. W. KLUZ, *47 godina života*, Zagreb, 2014., 233-234.
[126] Usp. Y. IVONIDES, *Maksimilijan Kolbe. Čovjek koji je nadvladao smrt*, Zagreb, 2008., 256-259.

Zatvorenici su ga prenijeli u logor te je smješten u logorsku bolnicu. Dijagnoza je bila postavljena: upala pluća praćena općom iscrpljenošću.[127] Nakon dva tjedna provedena, Maksimilijan je otpušten iz bolnice. Prebačen je iz blokova, te je naposljetku bio u bloku 14. Maksimilijan je radio raznovrsne poslove, neko vrijeme nalazio se u odjelu za popravak obuće, potom je čistio zahodske jame, pa je prebačen na odjel za guljenje krumpira. Jednom je udijelio svoj sirotinjski ručak mladiću koji je bio izbezumljen od gladi te je tražio i Kolbeov ručak. Pružio je drugome sav svoj sirotinjski obrok. Tijekom boravka u logoru, Maksimilijan je tješio svoje drugove te im je govorio da ne daju ubiti u sebi dostojanstvo katolika i Poljaka te ako umru, umrijet će mirni pomireni s Božjom voljom. Njegove riječi podizale su njihov duh te je prenosio snagu svoje vjere na njih. Maksimilijan je svoje tamnovanje shvatio kao svećeničku misiju. U mnogima se stvara prezir i mržnja prema Bogu koji sve to dopušta. Postavlja se pitanje kako spasiti vjeru u takvom stanju pakla. Upravo je Maksimilijan taj koji pokazuje kako se i u takvim trenutcima đavolske mistike može drugomu ustupiti svoj pokrivač, darovati svoj obrok hrane te naposljetku život.[128]

3.12.1. Bijeg zatvorenika bloka 14a

Tijekom večernjeg prozivanja otkriveno je kako je pobjegao jedan zatvorenik iz bloka 14a, u kojem se nalazio i Maksimilijan Kolbe. Logorske sirene počele su panično zavijati te je cijeli logor odmah znao o čemu se radi. Stražari i psi su krenuli u potragu za bjeguncem, a svi su logoraši morali biti postrojeni ispred baraka u stavu „mirno“. Potraga je trajala puna tri sata. Postavljalo se pitanje; Tko će platiti za bjegunca?[129] Naime, zapovjednik logora u Auschwitzu, Rudolf Höss, na samom početku izdao je naredbu da se zbog bijega zatvorenika deset suzatvorenika iz njegova bloka ima kazniti smrću u bunkeru gladi. Potom je slijedila podjela večere, no blok 14 nije dobio jelo jer su njihovu večeru istresli pred njihovim očima u kanal. Na smrt prestrašeni, otišli su na počinak. Te noći nitko nije mogao spavati jer je strah bio ispunjen očajem. Maksimilijan je bio smiren, iako je i on bio u strahu i čelo mu je bilo obliveno hladnim znojem.[130]

Naime, zloglasni bunker nalazio se u podrumu, 13. blok. Ćelije su bile prazne, a

[127] Usp. W. KLUZ, *47 godina života*, Zagreb, 2014., 235-236.
[128] Usp. Y. IVONIDES, *Maksimilijan Kolbe. Čovjek koji je nadvladao smrt*, Zagreb, 2008., 260-263.
[129] Usp. Ž. KUSTIĆ, *Dragovoljac bunkera gladi. Život i smrt o. Maksimilijana Kolbea*, Zagreb, 2016., 19-20.
[130] Usp. Y. IVONIDES, *Maksimilijan Kolbe. Čovjek koji je nadvladao smrt*, Zagreb, 2008., 239-240.

u njima nema ničega osim smrdljive kante u uglu. Smrtna borba traje mnogo dana te su ljudi polako umirali. Glad bi tako kopala po utrobi, žarilo bi u kostima, ispijalo bi mozak. Čovjek je umirao presporo, ali očajno. Mnogi su poludjeli u tom bunkeru. Bilo je slučajeva da su pokušavali žvakati meso onoga koji je već umro. Čim netko uđe u podrum, smatra se mrtvim jer nikad se nije dogodilo da bi netko od osuđenih izašao živ. Jedanput na dan siđe SS-ovac kako bi naredio nosaču da iznese one koji su umrli. Živi bi stenjali i molili za kruh ili vodu, a vojnik bi ih odbio udarcima čizmom u trbuh.[131]

3.12.2. Izbor desetorice

Ujutro, dok su se drugi odjeli razišli na posao, ostali su zatvorenici bloka 14a. Bili su postrojeni u stavu mirno na zbornom mjestu dok je sunce nemilosrdno pržilo. U tom stavu ostali su cijeli dan te ni sada nisu dobili jelo. Mnogi su se počeli rušiti na zemlju te bi ih straža jednog po jednog bacala na gomilu.[132] Maksimilijan, kojemu je od svoje 25. godine života smrću prijetila tuberkuloza, nije se srušio. Uspravno je stajao poput Bezgrešne koja je stajala pod križem na kojemu je visio Božji i njezin Sin.[133] Oko tri sata poslije podne dopušten im je kratak predah te im je dana juha za obrok, a potom su se opet morali prestrojiti u stavu mirno sve do večeri. Nakon što su se logoraši vratili s rada, izvršeno je prozivanje. Iz Komande logora izašao je komandant, pukovnik Fritzsch, s njim oficir Palitsch i skupina stražara. Potom je Fritzsch počeo govoriti: „Bjegunac nije pronađen. Desetorica između vas umrijet će u bunkeru gladi!“[134] Nitko ne zna u koga će biti uperen sudbonosni prst, nitko ne može dokučiti po kojem kriteriju odabire žrtve. Fritzsch je stao ispred prvog reda i zmijskim očima piljio u lica te naposljetku prstom pokazao na žrtvu. Straža ga izvlači i svrstava na stranu, a Palitsch olovkom zapisuje broj. Plač, urlik, zapomaganja nadjačali su smrtnu tišinu. Mnogu su se glasno opraštali od svojih dragih, netko je glasno uzviknuo: „Živjela Poljska!“, netko je zazivao osvetu, a poneki su preklinjali dan kad su rođeni.[135] Potom se čuo jedan jecaj:

[131] Usp. Ž. KUSTIĆ, *Dragovoljac bunkera gladi. Život i smrt o. Maksimilijana Kolbea*, Zagreb, 2016., 22-23.
[132] Usp. Y. IVONIDES, *Maksimilijan Kolbe. Čovjek koji je nadvladao smrt*, Zagreb, 2008., 270.
[133] Usp. W. KLUZ, *47 godina života*, Zagreb, 2014., 240.
[134] Usp. Ž. KUSTIĆ, *Dragovoljac bunkera gladi. Život i smrt o. Maksimilijana Kolbea*, Zagreb, 2016., 25.
[135] Usp. Y. IVONIDES, *Maksimilijan Kolbe. Čovjek koji je nadvladao smrt*, Zagreb, 2008., 272-273.

„Jadna moja žena, jadna moja djeca.“ Bio je to poručnik Franjo Gajowniczek.[136]

3.12.3. Ponuda života za drugoga

Jedan čovjek je izašao iz reda, logoraš broj 16670, bio je to Maksimilijan Kolbe. Uputio se prema zapovjedniku logora, no začudo, cijevi nisu planule. Postavljalo se pitanje zar je poludio, tko se usuđuje bez naloga udaljiti se iz reda? Kolbe je dragovoljno istupio iz reda te prišao komandantu te iznio molbu da zamjeni Gajowniczeka. Komandant je ostao zbunjen te ga je pitao zašto to čini. Do tada, nikad se nije dogodilo da jedan zapovjednik priča izravno s kojim „brojem“. Maksimilijan je nastojao izbjeći svaki heroizam koji bi pokvario njegov plan te se, umjesto da ističe svoje čovjekoljublje ili svoju vjeru, pozvao na nepisani zakon u logoru; slabe i bolesne treba ukloniti. Nakon što je rekao da je katolički svećenik, zapovjednik je prihvatio ponudu. Broj 5659 je prekrižen i napisan je broj 16670. Logoraši su ostali zaprepašteni. Shvatili bi da se radilo o strijeljanju, no da netko dragovoljno ode u bunker gladi, nadilazi naravni čin ljudskog ponašanja.[137] Naime, za Maksimilijan je obitelj svetinja te je cijeli svoj život posvetio izgradnji te svete ćelije društva. U razaranju obitelji vidio je tragediju u našim životima. Maksimilijan je cijelog života živio za drugoga te je bilo i logično da umre za drugoga. Vodio se Isusovim riječima da nema veće ljubavi od one kojom čovjek polaže život za braću.[138]

3.12.4. Bunker gladi

Svrstani dva po dva krenuli su u živu grobnicu. Tko god da je ušao u nju, više se nije vratio pa ni onda ako je bjegunac poslije i pronađen. Kada su stigli, naređeno im je da skinu odjeću te su u ćeliji bili gotovo goli.[139] Maksimilijan je morao misliti na to kako je i Isus gol pošao na križ. Odabranici su kundacima ugurani u praznu ćeliju u kojoj je bio mrak. Nitko ih više nije mogao vidjeti niti se zanimati za njih. Svjesni su bili da im više ništa ne ide u korist, samo će ih iznositi mrtve kroz vrata. Doživljavat će

[136] Usp. Ž. KUSTIĆ, *Dragovoljac bunkera gladi. Život i smrt o. Maksimilijana Kolbea*, Zagreb, 2016., 26.
[137] Usp. *isto*, 28-32.
[138] Usp. Y. IVONIDES, *Maksimilijan Kolbe. Čovjek koji je nadvladao smrt*, Zagreb, 2008., 278.
[139] Usp. *isto*, 281.-282.

smrtnu borbu, a nitko nikada neće ništa o tome znati. No, sve mjere nacističkog opreza nisu spriječili da posljednji dani Maksimilijana Kolbea budu poznati. Svagdanja kontrola im je dolazila. Preživjeli očevidac, Poljak Bruno Borgoviec, svaki dan je silazio u podrum te je na taj način posvjedočio zadnjim danima Kolbea.[140] Tijekom kontrole iznosili su mrtve. Borgoviec je svakog umrlog morao zapisati ili je služio kao tumač pri eventualnom razgovoru. U ćeliji u kojoj su se nalazili osuđenici s Kolbeom, svaki dan su se mogle čuti glasne molitve, krunica, pobožne pjesme.[141] Ti su ljudi goli ležali na vlažnom betonskom podu u mraku. Glad je bivala sve jačom. Svaki put kad bi SS-ovci došli iznijeti mrtve, živi su očajnički bijedno molili zalogaj kruha ili gutljaj vode, no uzalud. Udarac vojničke čizme u prazan trbuh takvog bi jadnika prostro po podu ćelije te je postojala mogućnost da udari glavom o beton, pa je lubanja mogla prsnuti. Slijedili su dani kad su od gladi ljudi obično postojali neljudi, no zatvorenici su umirali ne samo kao ljudi, nego kao kršćani. Borgoviec navodi kako kante za izmet iz ćelije gladi nikad nije morao prazniti i čistiti jer su jadnici sve to popili i polizali.[142] Maksimilijan Kolbe se ponašao herojski te nikad ništa nije tražio niti se žalio. Hrabrio je svoje drugove. S vremenom su i molitve prestale biti glasne jer više nisu mogli govoriti te se čulo samo tiho šaputanje. Mnogi su ležali od iznemoglosti na podu. No, Maksimilijan se držao na nogama te je klečao među njima, na sredini sobe. Stražari su znali da je taj svećenik ovdje zbog drugog te su ga poštivali.[143]

3.12.5. Smrt Maksimilijana Kolbea

Maksimilijan Kolbe postepeno je umirao dvadeset i jedan dan bez mrvice kruha, bez kapi vode, sasvim gol na betonskom vlažnom podu u dubokoj tami. Nakon trećeg tjedna, živjela su još samo četvorica, među kojima je i Maksimilijan. Ostala trojica već danima nisu ni gledala ni govorila ni micala se. Ležali su na betonu kao živi kosturi, samo su im se grudni koševi polako i grčevito dizali. Dok su bili pri svijesti, Maksimilijan je svakoga ispovjedio, a sada je pratio njihovo odlaženje u vječnost usrdnim molitvama Kraljici Majci. Zapovjednik je bio nestrpljiv jer ta četvorica

[140] Usp. Ž. KUSTIĆ, *Dragovoljac bunkera gladi. Život i smrt o. Maksimilijana Kolbea*, Zagreb, 2016., 33-35.
[141] Usp. Y. IVONIDES, *Maksimilijan Kolbe. Čovjek koji je nadvladao smrt*, Zagreb, 2008., 283.
[142] Usp. Ž. KUSTIĆ, *Dragovoljac bunkera gladi. Život i smrt o. Maksimilijana Kolbea*, Zagreb, 2016., 46-49.
[143] Usp. Y. IVONIDES, *Maksimilijan Kolbe. Čovjek koji je nadvladao smrt*, Zagreb, 2008., 284.

predugo zauzimaju ćeliju smrti. 14. kolovoza 1941., dan uoči blagdana Velike Gospe, liječnik Boch uputio se s četiri injekcije prema podrumu bloka 13. Majka Božja je okrunila Maksimilijana crkvenom krunom uoči svoga blagdana. Kada je liječnik s dva SS-ovca i s Brunom Borgoviecom došao u podrum, vidjeli su Maksimilijana golog i mršavog u istom položaju kao zadnja tri dana. Sjedio je, glavu je prislonio na lijevu stranu, na usnama je imao neizbrisivi osmijeh, ruke prekrižene u krilu te leđima naslonjen na zid. Liječnik je pokleknuo te je prvom zarinuo karbolnu kiselinu iglom u venu. Mehaničkim pokretima tu operaciju ponovio je još triput. Otrov je djelovao brzo tako što je disanje prestalo prije nego je izvukao iglu iz vene. Maksimilijan je sam pružio ruku liječniku. Lice mu je bilo vedro, a usne su nečujno šaptale molitvu.[144] Maksimilijan je u tom trenutku umro. Njegovo tijelo preneseno je u krematoriju prema ustaljenom i neizbježnom postupku te je spaljeno 15. kolovoza 1941. na blagdan Velike Gospe, Uznesenja Marijina.[145]

Jednom je Maksimilijan napisao da je sanjao da položi kosti kao temelj pod japanski Niepokalanow, no Bezgrešna je htjela drukčije. Željela je da kosti položi na mjestu najvećeg ljudskog zvjerstva, a ujedno na mjestu najvećeg ljudskog herojstva.[146] Snagom svoje vjere, Maksimilijan Kolbe je pokazao da čovjek može stvoriti bezdan boli, ali ne može izbjeći da se u tom bezdanu nastane Raspeti i misterij njegove patničke ljubavi. Kolbe je prihvatio žrtvovati se te umrijeti i darovati svoj život nakon što je svu svoju energiju potrošio u izgradnji drukčijeg svijeta, novoga i boljega svijeta. Njegovo mučeništvo nije bilo pobožan bijeg, nego je ono bilo punina njegove životne snage. Imao je toliko ljubavi da je postao prvi „mučenik ljubavi“ te ga je upravo tim nazivom Ivan Pavao II. nazvao 17. listopada 1971. godine kada ga je proglasio blaženim, a 10. listopada 1982. svetim.[147]

[144] Usp. Ž. KUSTIĆ, *Dragovoljac bunkera gladi. Život i smrt o. Maksimilijana Kolbea*, Zagreb, 2016., 60-62.
[145] Usp. Y. IVONIDES, *Maksimilijan Kolbe. Čovjek koji je nadvladao smrt*, Zagreb, 2008., 286.
[146] Usp. W. KLUZ, *47 godina života*, Zagreb, 2014., 243.
[147] Usp. A. M. SICARIA, *Portreti svetaca*, Zagreb, 2017., 139-140.

4. Edith Stein

4.1. Djetinjstvo i mladost Edith Stein

Edith Stein se rodila 12. listopada 1891. godine u Breslauu kao dijete židovskih roditelja. Dan njezina rođenja padao je na židovski blagdan Dan pomirenja, *Yom Kippur*, blagdan koji potiče Židove na post, pokoru i molitvu.[148] Toj podudarnosti posebnu važnost pridavala je njezina majka Auguste, koja je u obitelji najvjernije ispunjavala propise Zakona.[149] Bila je besprijekoran primjer vjernika te shodno tome, strogo je vodila brigu o tome da joj djeca slijede njezin primjer. Prije objeda, molitve su se u obitelji Stein izgovarale na hebrejskom, a ujedno i svi uobičajeni obredi morali su se vršiti točno po Talmudu. Sve to je dovelo da prirodna dječja vedrina počiva na ozbiljnom temelju strahopoštovanja prema Bogu.[150] Edith je bila najmlađa od jedanaestero djece, od kojih je četvero umrlo u dječjoj dobi. Otac Siegfried, trgovac drvom, na jednom je poslovnom putovanju umro iznenada od sunčanice. Edith tada još nije navršila ni dvije godine. Majka Auguste, žena jake volje, ostaje sama s djecom te preuzima upravljanje poduzećem s velikom razboritošću. Veliku ulogu odigrala je u životu svoje najmlađe kćeri koja je uspoređuje s najslavnijim biblijskim ženama te je naziva „*Mulier fortis*“.[151] Kako je majka bila dušom i tijelom uistinu Židovka, u takvoj atmosferi nije se mnogo govorilo i diskutiralo o odgoju. Djeca su spontano prihvaćala sve što je majka rekla. Nastojala je djeci utisnuti strah od svega što je negativno. Shodno tome, kad god bi navodila da je nešto grijeh, svakom je bilo jasno da je to uistinu nešto neljudsko i ogavno. No, sav strog odgoj bio je prožet velikom majčinskom ljubavlju, od koje je Edith imala najviše koristi.[152]

[148] Usp. M. CRVENKA, *Snagom Križa*, Zagreb, 1989., 5.
[149] Usp. E. STEIN, *Iz života jedne židovske obitelji*, Zagreb, 2009., 7.
[150] Usp. TEREZIJA RENATA OD SV. DUHA, *Edith Stein. Velika žena našeg stoljeća,* Đakovo, 1987., 14.
[151] Usp. E. STEIN, *Iz života jedne židovske obitelji*, Zagreb, 2009., 7.
[152] Usp. M. CRVENKA, *Snagom Križa*, Zagreb, 1989., 8.

4.2. Razdoblje naobrazbe

Edith je bila dražesna djevojčica živahne prirode, zdravog razuma, sposobna rasuđivati te dobra prijateljica. Kako se majka, zbog silnog poslovnog preopterećenja, nije mogla posve posvetiti djeci, veliki utjecaj jedni na druge imali su braća i sestre unutar obitelji. Tako je najstariji brat Pavao Edith pokazivao slike iz svoje povijesti književnosti i pritom govorio čitava predavanja o Schilleru, Goetheu i drugima, što bi Edith zapamtila. Svoje školovanje je počela na svoj šesti rođendan, 12. listopada 1897. Bila je nadarena i vrijedna učenica.[153] Nakon osnovne škole krenula je u gimnaziju i tada za nju nastupa osjetljiv period. Godine 1906. odlučuje prekinuti školovanje. Na takvu se odluku odlučila jer se počela zaokupljati raznima pitanjima o kojima se u školi malo govorilo, no vjerojatno se prvenstveno radilo o predstojećem tjelesnom razvoju.[154] Nakon napuštanja škole, odlazi najstarijoj sestri Elsi u Hamburg i ostaje kod nje osam mjeseci. Tamo je čitala knjige koje nisu bile baš primjerene 15-godišnjakinji te pod utjecajem liberalnih ideja i potaknuta sestrinim primjerom postaje ateist te svjesno odbacuje molitvu. Nakon nekog vremena, odlučuje se na nastavak školovanja.[155] 1911. godine položila je maturu, direktor ju je pohvalio riječima: „Udari po kamenu, iskoči znanje“. Direktor je mislio na njezino prezime Stein što na njemačkom znači kamen.[156]

4.2.1. Studiranje u Breslau i Göttingenu

Edith se prilikom izbora studija borila s odlukom, kamo usmjeravati svoj život. Zaključila je da smo na svijetu kako bismo služili čovječanstvu, a to najbolje možemo ako radimo ono za što smo nadareni.[157] Dvojbe više nije bilo, upisala je u Breslau germanistiku, povijest, filozofiju i psihologiju.[158] Edith je bila pametna, no ne i pobožna. Naime, nije se priklonila nijednoj vjeroispovijesti, a za židovstvo nije pokazivala interes. Od svoje petnaeste do dvadeset i prve godine smatrala se ateistom jer nije htjela vjerovati u postojanje Boga te je bila radikalna slobodarka. Majka se bojala da će Edith u studiju filozofije sve više zadirati u liberalnu struju te će postepeno,

[153] Usp. TEREZIJA RENATA OD SV. DUHA, *Edith Stein. Velika žena našeg stoljeća,* Đakovo, 1987., 21-23.
[154] Usp. E. STEIN, *Iz života jedne židovske obitelji*, Zagreb, 2009., 133.
[155] Usp. *isto*, 8.
[156] Usp. M. CRVENKA, *Snagom Križa*, Zagreb, 1989., 8.
[157] Usp. E. STEIN, *Iz života jedne židovske obitelji*, Zagreb, 2009., 168.
[158] Usp. M. CRVENKA, *Snagom Križa*, Zagreb, 1989., 8.

ali potpuno izbjeći njenom religioznom utjecaju. Unatoč majčinom strahu, Edith je dvije godine studirala u rodnom gradu.[159] U vremenu studiranja bila je radikalna feministica te se žestoko borila za ženska prava. Ušla je u feminističku organizaciju *Prusko društvo za pravo žena na glas*. U politici je zastupala umjerene nacionalističke i liberalističke poglede jer je bila veliki rodoljub.[160]

Edith je u četvrtom semestru imala dojam da joj Breslau ne može više ništa pružiti i da su joj potrebni novi poticaji. Ljeti 1912. i zimi 1912./1913. obrađivali su na seminaru probleme psihologije mišljenja, na temelju radova Würtzburške škole. U raspravama koje je trebala proučiti navodila su se „Logička istraživanja" Edmunda Husslera. Dr. Moskiewicz joj je pružio debelu knjigu drugog sveska Husserlovog djela „Logička istraživanja", no Edith je odlučila to proučiti tijekom sljedećih praznika. Moskiewicz je osobno poznavao Husserla. Upravo je to bio poticaj da 1913. godine pronađe ono što nije našla u Breslau i uputi se prema Göttingenu.[161] U Göttingen su je doveli fenomenologija i fenomenolozi. U tom vremenu upoznala je glasovite zastupnike fenomenološke ideje. Najprije je upoznala prof. dr. Adolfa Reinacha koji je bio Husserlova desna ruka. Susret s Maxom Schelerom bio je od velike važnost jer će preko njega doći u dodir s katoličkom idejom. Na filozofskom seminaru prvi je put vidjela Edmunda Husserla, utemeljitelja fenomenologije.[162] Edith je bila zadivljena iskrenošću Husserlove misli te je kod njega doktorirala braneći doktorski rad Empatija (*Einfühlung*) s ocjenom *Summa cum laude*.[163]

[159] Usp. TEREZIJA RENATA OD SV. DUHA, *Edith Stein. Velika žena našeg stoljeća*, Đakovo, 1987., 25-26.
[160] Usp. E. STEIN, *Iz života jedne židovske obitelji*, Zagreb, 2009., 8.
[161] Usp. TEREZIJA RENATA OD SV. DUHA, *Edith Stein. Velika žena našeg stoljeća*, Đakovo, 1987., 27-29.
[162] Usp. M. CRVENKA, *Snagom Križa*, Zagreb, 1989., 8-10.
[163] Usp. A. M. SICARIA, *Portreti svetaca*, Zagreb, 2017., 143.

4.2.2. Husserlova asistentica

Godine 1916. Edmund Husserl pozvan je za redovitog profesora u Freiburgu. Edith Stein, svoju najbolju učenicu punu razumijevanja, uzima za svog privatnog asistenta.[164] Edith se preselila u Freiburg u Husserlov seminar u kojem je sređivala golemu količinu rukopisa i stenografskih bilješki koje joj profesor povjerava. Najprije ih je trebala dešifrirati, a potom sve sistematizirati označujući ono što treba ponovno pregledati ili dopuniti. Velika zasluga Husserla je ta što je svoje studente podučavao svom poznatom načelu: „*Zu den Sachen*“, treba ići do same stvari, do fenomena onakvih kakvi se pojavljuju.[165]

Uz posao asistenta, Edith je našla vremena i za svoj privatni rad. Tih je godina izdala „Doprinos filozofskom ostvarenju filozofije i duhovne znanosti.“ Voljela je kretati se u dubokim, teško pristupačnim refleksijama fenomenologije. Edith je održavala i redovite filozofske vježbe za Husserlove slušatelje. Pohađali su ih oni koji su težili dubljoj izobrazbi, bilo studenti početnici bilo studenti završnih semestara.[166] Husserlova asistentica je bila dvije godine, do veljače 1918., kada zbog vlastitih projekata daje otkaz.[167]

4.3. Kriza i obraćenje

Nakon što je otišla iz Freiburga, vratila se u majčinsku kuću. Pisala je članke i privatno je podučavala filozofiju. Bezuspješno je pokušavala dobiti posao na sveučilištu te zbog toga proživljava tešku krizu i unutranju borbu. Jedina molitva za nju je bila strastveno traženje istine. Kriza ju je dovela do vjere u Isusa Krista. Naime, pripremna milost dodirivala ju je već od djetinjstva, a prvi ozbiljniji kontakt s katoličkom vjerom duguje susretu s Maxom Schelerom.[168] Edith je navodila kako je u njemu susrela čist fenomen genijalnosti. Nakon što je stupio u Katoličku Crkvu, Max Scheler je bio ispunjen katoličkom idejom, puninom svoga duha i svojim darom govora za tu se ideju zalagao. To je bio prvi dodir Edith Stein s njoj nepoznatim svijetom. Nije ju još vodio k

[164] Usp. TEREZIJA RENATA OD SV. DUHA, *Edith Stein. Velika žena našeg stoljeća*, Đakovo, 1987., 66.
[165] Usp. A. M. SICARIA, *Portreti svetaca*, Zagreb, 2017., 143-144.
[166] Usp. TEREZIJA RENATA OD SV. DUHA, *Edith Stein. Velika žena našeg stoljeća,* Đakovo, 1987., 67-69.
[167] Usp. E. STEIN, *Iz života jedne židovske obitelji*, Zagreb, 2009., 9.
[168] Usp. *isto*, 9.

vjeri, ali joj je otkrivao mnoštvo fenomena pokraj kojih nije mogla prolaziti kao slijepac. Izbrisale su se sve granice racionalističkih predrasuda u kojima je bila odrasla. Svjetlo vjere iskrsnulo je odjednom pred njom. Edith Stein se nije posebno zanimala za Crkvu ni kao građevinu ni kao instituciju. Jednom prilikom je ušla u katedralu te dok je boravila ondje, jedna je žena u klupi molila. Za Edith je to bilo sasvim nešto novom. Naime, u sinagogi ili protestantskoj crkvi koje je posjetila, postojale su službe riječi, a ovdje dolazi bilo tko, kao da se ide na neki prijateljski razgovor. Očarao ju je način na koji katolici susreću svoga Boga.

Na njezin unutarnji razvoj utjecao je događaj koji se zbio 1917. godine. Te godine u ratu je poginuo profesor Adolf Reinach. Njegova žena Anna i on, godinu dana prije njegove smrti, postali su protestantski vjernici. Edith je bila dobra prijateljica toj obitelji te ju je upravo to vezalo da pripomogne gospođi Reinach. Naime, nakon njegove smrti, udovica je zamolila Edith da sredi njegovu filozofsku ostavštinu. Postojao je u njoj strah zbog izražavanja sućuti i velike boli udovice. No, prilikom susreta nije našla slomljenu udovicu nego ženu koja je čvrsto držala Kristov križ i koja je iz njega crpila svu snagu kojom je podnosila tako veliku bol zbog gubitka muža. Edith se tada prvi put susrela s Križem i božanskom snagom koju on udjeljuje svojim nositeljima. U datom trenutku osjetila je pobjedu Crkve, rođene iz spasiteljske smrti Kristove i njegove pobjede nad smrti. Upravo taj susret izazvao je veliki preokret u Edith Stein te se smatra odlučujućim pri uzimanju redovničkog imena s. Benedikta od Križa.

Godina 1921. imala je utjecaj na Edith Stein. Naime, te je godine posjetila svoje prijatelje Conrad-Martius u Bad Bergzabernu. Mladi bračni par bio je negdje vani zauzet, a prije odlaska gospođa Conrad-Martius pokazala je Edith biblioteku koju može slobodno pregledavati. Edith ju je poslušala te je nasumice uzela jednu debelu knjigu koja je nosila naslov „Život sv. Terezije Avilske“. Nakon što je pročitala cijelu knjigu, zaključila je: „To je istina!“ Nakon traženja istine cijelog života, Edith je konačno našla onu istinu u osobi, ljubljeno Božje Ti, koje je Terezija Avilska mogla doživjeti. Zaključno se može reći da je Edith Stein tražila istinu, a našla je Boga.[169] Već sljedećega jutra kupila je katolički katekizam i misal. Studirala ih je i usvojila je sav sadržaj. Stupila je i po prvi put u katoličku crkvu, župnu crkvu Bergzaberna, te je prisustvovala svetoj Misi. Zahvaljujući prethodnom studiju, ništa joj nije bilo strano.

[169] Usp. M. CRVENKA, *Snagom Križa*, Zagreb, 1989., 18-22.

Razumjela je i najmanju ceremoniju. Nakon sv. Mise, otišla je do svećenika te je zamolila krštenje. No kako je potrebna priprava za krštenje, svećenik je bio začuđen. Edith je inzistirala da je propita te se tako razvio teološki razgovor u kojem se pretresao cijeli nauk katoličke crkve. Nije postojala nijedna vjerska istina koju ona nije poznavala. Svećenik, pun divljenja Božanskoj milosti, nije uskratio sv. krštenje. Za dan krštenja izabran je 1. siječnja 1922., a za kumu je izabrala Hedwig Conrad-Martius. Iz zahvalnosti izabrala je ime Terezija. Po prvi put je sudjelovala na sv. misi pod kojom se pričestila, a na Cvjetnicu 1922. godine potvrdu.

Novost njezina života bila je provalija koja rastavlja, prijeti zbrkanjem onoga što je njezin život činio tako sretnim, pun majčine ljubavi. Edith je kleknula pred majku te joj je priopćila da je katolkinja. Poznavala je srdžbu svoje revne majke te je bila spremna na grdnju, poruge te je računala s mogućim isključenjem iz obitelji. Međutim, ta žena plače. U tom trenutku shvatile su da im se putovi nepovratno i nespojivo razilaze. Jedan član obitelji izvijestio je da nisu mogli shvatiti kako se Edith sa svojim visokim umom mogla sniziti na tu praznovjernu sektu.[170]

4.4. Profesorica u katoličkim školama

Nakon obraćenja Edith Stein htjela je odmah ući u Karmel, no njene duhovne vođe nisu bili za to jer su smatrali da je prerano, a i ujedno bi zadala još jedan težak udarac majci. U majčinoj kući ostala je šest mjeseci te je bez uspjeha pokušavala naći mjesto na fakultetu u Wroclawu. Generalni vikar speyerske biskupije pozvao ju je da u Speyeru podučava u zavodu sv. Magdalene sestara dominikanki. Posvetila se podučavanju djevojaka, a predavala je njemački jezik i povijest. U Speyeru je ostala osam godina. Po cijeloj Njemačkoj, Austriji i Švicarskoj izlagala je svoja predavanja, većinom o poslanju žena. Proučavala je katoličku filozofsku tradiciju, a na poseban način sv. Tomu Akvinskog, kako bi je usporedila s fenomenološkom misli. Prevodi Tomino djelo *De veritate* te ujedno počinje njezino istraživanje Akvinčeve filozofske i teološke misli.[171] Edith je počela objavljivati znanstvene radove i ponovno razvijati svoju vlastitu misao.[172] Tijekom sudjelovanja u svečanoj liturgiji u benediktinskoj opatiji u Beuronu tijekom Velikog tjedna, Edith je oduševio lik sv. Benedikta, po kojem

[170] Usp. TEREZIJA RENATA OD SV. DUHA, *Edith Stein. Velika žena našeg stoljeća,* Đakovo, 1987., 75-76.
[171] Usp. E. STEIN, *Iz života jedne židovske obitelji*, Zagreb, 2009., 9-10.
[172] Usp. A. M. SICARIA, *Portreti svetaca*, Zagreb, 2017., 147.

će uzeti redovničko ime Benedikta. Godine 1931. napušta Speyer te ponovno biva odbijena na fakultetu u Wroclawu i Freiburgu. Godine 1932. primljena je u Institut za znanstvenu pedagogiju u Münsteru, gdje predaje filozofsku i teološku antropologiju.[173] Iste godine postala je docentica, docentica koja je katoličko gledište branila beskompromisno i više od svih. Nešto manje od godinu dana nakon njezina imenovanja, Hitler je postao kancelarom njemačkog Reicha. Naredio je da se Židovi udalje sa svih poslova u javnim službama te je tako Edith 25. veljače 1933. održala svoje posljednje predavanje.[174]

4.5. Sestra Terezija Benedikta od Križa – život u Karmelu

Nemili događaji radi kojih je morala napustiti posao, ubrzali su odluku koja je u Edith bila već dozrela. Odlučila se posvetiti kontemplativnome životu. Ostavila je iza sebe zavidnu karijeru te je pošla u anonimnost Karmela u Kölnu.[175] Dan oblačenja Edith Stein bio je na nedjelju Dobrog Pastira 15. travnja 1934. godine. Na koncu oblačenja Edith je dobila novo ime, sestra Terezija Benedikta od Križa.[176] Postala je novakinja s 42 godine. Morala je naučiti na nov način života, no provincijal karmelićana dopuštao joj da nastavi rad na svojim djelima. Sestra Benedikta je pisala autobiografiju te svoje remek-djelo *Konačni i vječni bitak*. Uz to, pisala je i prigodne govore za godišnjice zavjeta i slične događaje. Njezino je posljednje djelo studija o sv. Ivanu od Križa *Znanost Križa*.[177] Privremene zavjete položila je na Uskrs, 21. travnja 1935. godine. Sestra Benedikta je svaki svoj novi korak javljala pismima majci u Breslau, no majka se nije javljala. Zbog toga je trpjela. Iz pisama svoje sestre Roze saznala je da je majka, ne spominjući ništa svojim kćerima, posjetila Karmel Pawlwitz u Berslau. Postavlja se pitanje je li je htjela tim činom vidjeti kamo joj je kći nestala? Od tada je u svakom pismu bilo nekoliko riječi napisanih od majke što je bila velika utjeha za nju. 14. rujna 1936. na dan Uzvišenja sv. Križa, obnovila je svoje privremene zavjete. U trenutku obnove zavjeta, umrla joj je majka. Na Badnjak iste godine, sestra Roza mogla je

[173] Usp. E. STEIN, *Iz života jedne židovske obitelji*, Zagreb, 2009., 10.
[174] Usp. A. M. SICARIA, *Portreti svetaca*, Zagreb, 2017., 147.
[175] Usp. P. LAZZARIN, *Sveci kroz crkvenu godinu*, Zagreb, 2010., 397.
[176] Usp. M. CRVENKA, *Snagom Križa*, Zagreb, 1989., 54.
[177] Usp. E. STEIN, *Iz života jedne židovske obitelji*, Zagreb, 2009., 10-11.

primiti sv. krštenje što je obradovalo s. Benediktu. Vječne zavjete položila je 21. travnja 1938. godine.[178]

4.6. Odlazak u Karmel Echt

Mnoge Židove političke prilike primoravaju da napuste Njemačku i pođu u inozemstvo. Edith je željela otići u Palestinu, u Karmel u Betlehem, no vlasti joj nisu dopustile odlazak tamo. Majka priorica zamolila je Karmel Echt da primi Edith.[179] Edith u Karmelu u Kölnu nije bila sigurna te njezina prisutnost predstavljalo je pogiblju za njezine sestre. Iako se obratila na katoličanstvo, po nacionalnosti je i dalje bila Židovka.[180] U Echt odlazi zajedno sa sestrom Rozom koja je iščekivala ulazak u samostan.[181] Edith se potrudila naučiti nizozemski jezik uz još šest jezika koje je znala. Od prvog dana nastojala je prilagoditi se svim vježbama konventa. Bila je spremna pomoći i sudjelovati u svim poslovima te je uvijek ispunjavala molbe sestara. Teško je podnosila pogrdne riječi o Židovima. Naime, Edith Stein je ostala svjesna svoje pripadnosti izabranom narodu te je trpjela sa svojim narodom. Bilo joj je dopušteno da nastavi sa svojim književnim i filozofskim radom. Njena marljivost potakla je majku poglavaricu da joj povjeri podučavanje mlađih sestara. Podučavala ih je latinskom jeziku te je duže vrijeme vodila brigu o blagovaonici i tjelesnim potrebama sestara. 1940. godine oslobođena je te službe kako bi imala više vremena za svoj naučni rad.[182] Pisala je knjigu o iskustvu i misli sv. Ivana od Križa u povodu 400. obljetnice njegova rođenja. Svoju studiju nazvala je *Scientia Crucis*, Znanost križa.[183]

[178] Usp. M. CRVENKA, *Snagom Križa*, Zagreb, 1989., 60-66.
[179] Usp. *isto*, str. 66.
[180] Usp. P. LAZZARIN, *Sveci kroz crkvenu godinu*, Zagreb, 2010., 397.
[181] Usp. A. M. SICARIA, *Portreti svetaca*, Zagreb, 2017., 147.
[182] Usp. TEREZIJA RENATA OD SV. DUHA, *Edith Stein. Velika žena našeg stoljeća,* Đakovo, 1987., 198-202.
[183]Usp. A. M. SICARIA, *Portreti svetaca*, Zagreb, 2017., 148.

4.7. Uhićenje

Godine 1940. Nijemci su okupirali Nizozemsku te su započeli progon Židova. Život sestre Benedikte bio je u opasnosti. Morala je na svoj redovnički habit staviti žutu Davidovu zvijezdu koja ju je označavala kao Židovku.[184] Kako bi je spasili, Karmel u Echtu stupio je u pregovore s Karmelom Le Paquier u blizini Freiburga te sa švicarskim vlastima za premještaj sestre Benedikte u Švicarsku. Nakon što je dobila pristanak, sestra Benedikta tražila je vizu za Švicarsku. No, mjesecima je čekala, ali nije dobivala vizu. Položaj Židova u Nizozemskoj postajao je sve teži, a mjere koje su se poduzimale protiv njih bile su brutalne i nepravedne. Došlo je do konflikta između nacističke vlasti u Nizozemskoj i nizozemskog episkopata. Počeli su prosvjedi protiv židovskih progona, no bili su bezuspješni. Zbog toga, 26. srpnja 1942. godine nizozemski biskupi napisali su pastirsko pismo koje se čitalo u svim crkvama Nizozemske. Pismo je imalo neočekivane i teške posljedice te je zbog toga 2. kolovoza izdana naredba da se svi nearijevski katolici u Nizozemskoj uhite.

Istoga dana dva su SS-ovca došli s nalogom da sestra Benedikta mora napustiti samostan. Svi pokušaji da se naredba o uhićenju izmijeni bili su bezuspješni. Sestra Benedikta je zajedno sa svojom sestrom Rozom, koja je živjela u Karmelu Echtu kao trećoredica, napustila samostan.[185] Nakon što su ih SS-ovci odveli, sestre su pronašle sličicu na koju je Edith napisala čin predanja vlastitog života za obraćenje Židova.[186] SS-ovci su odvezli sestre do mjesne komandanture u Roermund, zatim u Amersfoort i naposljetku u Westerbork gdje se nalazio koncentracijski logor.[187]

[184] Usp. P. LAZZARIN, *Sveci kroz crkvenu godinu*, Zagreb, 2010., 397.
[185] Usp. TEREZIJA RENATA OD SV. DUHA, *Edith Stein. Velika žena našeg stoljeća,* Đakovo, 1987., 261-262.
[186] Usp. A. M. SICARIA, *Portreti svetaca*, Zagreb, 2017., 152.
[187] Usp. TEREZIJA RENATA OD SV. DUHA, *Edith Stein. Velika žena našeg stoljeća,* Đakovo, 1987., 262.

4.8. Boravak u logorima i smrt Edith Stein

U transportu su se nalazili, osim s. Benedikte i Roze, šest drugih redovnica, dvije trapistkinje i tri trapista, evangelici i ljudi iz miješanih brakova. Barake u logoru su bile podijeljene na dva dijela te su tako muškarci i žene bili odvojeni. Sestre su stvorile posebnu zajednicu u kojoj se molio brevijar i krunica, a sestra Benedikta smatrana je od sviju poglavaricom jer je iz njezina lica zračio čudnovati utjecaj. U noći od 3. do 4. kolovoza svi su bili strpani u teretne vlakove te su odvedeni u Westerbork. Svaki zatvorenik bio je podvrgnut registriranju, fotografiranju s tablicama u ruci na kojoj je bio napisan njegov zatvorenički broj te su bili raspoređeni po barakama, muškarci odvojeni od žena. U barakama za žene redovnice su preuzele brigu oko žena i djece.[188] Edith Stein ostala je u logoru zamijećena svojim velikim mirom. Pomagala je ženama, išla je svuda tješeći, pomažući te umirujući. Zbog velike boli, mnoge majke bile su blizu ludila pa se zbog toga danima nisu brinule za svoju djecu te su se potpuno predale tupom očaju. Sestra Benedikta je preuzeli brigu za siromašne mališane, prala ih je i češljala, brinula se za hranu i njegu.[189] Sestra Benedikta je 7. kolovoza 1942. godine transportirana iz Westerborka u Auschwitz, zajedno s ostalim Židovima. Sedam dana poslije dolaska, 9. kolovoza 1942. godine, bili su primorani skinuti se do gola i poći na tuširanje. Edith Stein je, zajedno s ostalim zatvorenicima, redovnicima i redovnicama ugušena plinom i potom spaljena u krematoriju.[190]

Edith Stein je 1. svibnja 1987. godine u Kölnu proglašena blaženom, svetom 11. listopada 1998. u Rimu, a 1. listopada 1999. proglašena je zajedno sa sveticama Katarinom Sijenskom i Brigitom Švedskom suzaštitnicom Europe.[191] Tijekom beatifikacije, Papa je pri završetku propovijedi rekao: „Kao velika kći židovskog naroda i velika kršćanska vjernica, mučena je među milijunima nevine braće. Vidjela je kako joj se križ neizbježno približava. Nije pred njim uplašeno pobjegla, nego ga je prigrlila u kršćanskoj nadi u posljednjem zamahu ljubavi i posvećenja, i pozdravila ga u otajstvu vjere u uskrsnuće. Zdravo, križu, nado jedina“.[192]

---

[188] Usp. M. CRVENKA, *Snagom Križa*, Zagreb, 1989., 89-92.
[189] Usp. TEREZIJA RENATA OD SV. DUHA, *Edith Stein. Velika žena našeg stoljeća,* Đakovo, 1987., 263.
[190] Usp. M. CRVENKA, *Snagom Križa*, Zagreb, 1989., 94.
[191] Usp. E. STEIN, *Iz života jedne židovske obitelji*, Zagreb, 2009., 11.
[192] Usp. TEREZIJA RENATA OD SV. DUHA, *Edith Stein. Velika žena našeg stoljeća,* Đakovo, 1987., 7.

Zaključak

Napadom Njemačke na Poljsku 1. rujna 1939. godine započeo je najkrvaviji sukob u ljudskoj povijesti, Drugi svjetski rat. Rat je doveo do velikih demografskih promjena, a zbog loše ekonomske situacije na vlast su dolazili totalitarni režimi koji su se temeljili na svojim ideološkim principima. U Njemačkoj, za vladavine Hitlera, nacistički program je bio obilježen rasizmom i antisemitizmom. Zbog političke i duhovne krize koja je nastala nakon uspona fašizma i nacizma, Vatikan je bio primoravan na borbu. Tijekom progona mnogi Židovi pronašli su utočište u Rimu. Papa Pio XII. pomagao je Židovima i žrtvama rata te je u božićnoj homiliji 1942. godine osudio genocid nad Židovima. Djelovanje pape Pija XII. smatrano je dvojakim. Mnogi su ga optuživali za suradnju s Hitlerom i nacizmom te za šutnju o holokaustu, dok su drugi smatrali kako se diplomatskim djelovanjem borio protiv holokausta. Naime, Papa se držao suzdržljivosti jer je smatrao da bi svaki pokušaj propagande Katoličke crkve izazvalo veće mučeništvo nevinih.

Mučeništvo ima visoku vrijednost jer je dokaz istinitosti vjere koja i nasilnoj smrti može dati ljudsko lice i očitovati svoju ljepotu i u progonstvima. Kršćanin u Isusu Kristu nalazi svoj uzor, svoje vrijednosti. Mučenik se u svome svjedočanstvu suobličava Kristu koji i u smrti daruje život. Upravo je kršćanin pozvan na svjedočenje, na suobličavanje Kristu Raspetom i uskrslom na vječni život. Upravo su tu ulogu u svom životu i tijekom mučeništva u koncentracijskom logoru vršili sveci Maksimilijan Kolbe i Edith Stein.

Maksimilijan Kolbe, franjevac konventualac, gajio je posebnu ljubav prema Bezgrešnoj. Od početka svoga svećeničkog djelovanja, nastojao je proširiti pobožnost prema Bezgrešnoj te je osnovao katoličku marijansku organizaciju Vojska Bezgrešne s ciljem promicanja katoličke vjere i štovanja Blažene Djevice Marije. Sagradio je Grad Bezgrešne u Niepokalanowu i u Nagasakiju. Nakon nacističke okupacije, uhićen je i odveden u Auschwitz. U Auschwitzu preko Maksimilijana Kolbea ljubav Božja progovara. Darovao je život poradi drugoga. Poslan je u bunker gladi te je nakon nekoliko dana ubijen injekcijom karbolne kiseline. Uoči svetkovine Velike Gospe, okrunjen je crvenom krunom mučeništva. Njegova smrt je pobjeda božanskog što postoji u čovjeku, pobjeda nad egoizmom i mržnjom. Cijeli njegov život prožet je idejom „Samo ljubav stvara“.

Edith Stein rođena je u pobožnoj židovskoj obitelji, no u adolescentskoj je dobi

postala ateist. Doktorirala je filozofiju na sveučilištu u Göttingenu s najvišom ocjenom. Postala je asistentica profesoru i jednom od najslavnijih filozofa toga doba, Edmundu Husserlu. Obratila se na katolicizam nakon što je pročitala knjigu o sv. Tereziji Avilskoj. Odlučila se krstiti i ući u Karmel. Svoj je redovnički život povezala sa znanstvenim istraživanjem te je napisala nekoliko filozofskih djela. Za vrijeme nacističkih progona Židova iz samostana u Echtu, u kojem se zatekla 1942. godine, odvedena je u Auschwitz gdje je dijelila sudbinu sa svojim narodom. U Auschwitzu se predala posve u ljubavi, strpljivosti, blagosti i darivanju sebe te se potpuno predala Bogu i bližnjima. Život joj je završio u jednoj plinskoj komori. Unatoč nastupanjima zloglasnih ideologija i mržnje, Maksimilijan Kolbe i Edith Stein bili su povezani s Kristovom ljubavi i ljubili su zajedno s Njim te je zahvaljujući njima i svim mučenicima Auschwitz postao svetim mjestom.

Bibliografija

BIANCHI, Enzo, *Kršćani u društvu*, Zagreb, 2016.

BIŽACA, Nikola, Zapažanja o teologiji mučeništva, u: *Služba Božja* 49(2009.)3

BLET, Pierre, *Pio XII. i Drugi svjetski rat prema vatikanskim arhivima*, Zagreb, 2004.

BOGOVIĆ, Mile, DUKIĆ, Josip, KRIŠTO, Jure, STOJIĆ, Miljenko, RUPIĆ, Mate, (ur.), Mučeništvo i mučenički tragovi kroz hrvatsku prošlost, u: *Zbornik radova s međunarodnoga znanstvenog skupa održanog u Zagrebu 13. ožujka 2014. godine*, Zagreb, 2015.

BRUCHFELD, Stephane, LEVINE, Paul A., *Pričajte to svojoj djeci. O Holokaustu u Europi 1933.-1945.*, Zagreb, 2018.

CORNWELL, John, *Hitlerov papa. Tajna povijest pape Pija XII.*, Zagreb, 2005.

CRAVETTO, Enrico, *Povijest 17. Predvečerje rata i Drugi svjetski rat (1936.-1945.)*, Zagreb, 2008.

CRVENKA, Mario, *Snagom Križa*, Zagreb, 1989.

DAMJANOVIĆ, Darija, 1700 godina svetih srijemskih mučenika, u: *Zbornik radova s međunarodnog simpozija o 1700. obljetnici Sirmijsko-panonskih mučenika (304.-2004.)*, Đakovo, 2011.

DLUGOBORSKI, Waclaw, PIPER, Franciszek, *Auschwitz, 1940-1945: Mass murder*, 2000.

DOGAN, Nikola, Ludost križa. Teologija mučeništva, u: *Crkva u svijetu*, 41(2006.)4

DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogmatska konstitucija o Crkvi „Lumen gentium“, u: *Dokumenti*, Zagreb, 1986.

DUFFY, Eamon, *Sveci i grešnici*, Rijeka, 1998.

DUKOVSKI, Darko, *Povijest Srednje i Jugoistočne Europe 19. i 20. stoljeća, (1914. do 1999.)*, Zagreb, 2005.

FRANZEN, August, *Pregled povijesti Crkve*, Zagreb, 1993.

GAŠPAR, Nela, Teologija mučeništva – svjedočanstva ljubavi po primjeru Isusa Krista, u: *Vjesnik Đakovačko-srijemske biskupije*, 132(2004.)3

GERWARTH, Robert, *Pobijeđeni. Zašto nije završio Prvi svjetski rat 1917.-1923.*, Zagreb, 2018.

GOLUŽA, Božo, Mučeništvo kao jedno od obilježja prvih kršćanskih vremena, u: *Hercegovina: Časopis za kulturno i povijesno nasljeđe*, 5(2019.)

HESEMANN, Michael, *Legende, mitovi, laži*, Split, 2010.

IVONIDES, Yves, *Maksimilijan Kolbe. Čovjek koji je nadvladao smrt*, Zagreb, 1979.

IVONIDES, Yves, *Maksimilijan Kolbe. Čovjek koji je nadvladao smrt*, Zagreb, 2008.

KALVOKOREZI, Piter, VINT, Gaj, *Totalni rat*, Beograd, 1987.

KERSHAW, Ian, *Do pakla i natrag. Europa 1914.-1949.*, Zaprešić, 2017.

KLUZ, Wladyslaw, *47 godina života*, Zagreb, 2014.

KUSTIĆ, Živko, *Dobrovoljac bunkera gladi*, Zagreb, 1968.

KUSTIĆ, Živko, *Dragovoljac bunkera gladi. Život i smrt o. Maksimilijana Kolbea*, Zagreb, 2016.

LAZZARIN, Piero, *Sveci kroz crkvenu godinu*, Zagreb, 2010.

LECOMTE, Bernard, *Tajne Vatikana*, Zagreb, 2010.

LOVRENČIĆ, Rene, *Nemirni mir. Svijet 1918.-1939.*, Zagreb, 2011.

PHAYER, Michael, *Pio XII., Holokaust i Hladni rat*, Zagreb, 2010.

RUSPINI, Ivan Angelo, Konkordat između sv. Stolice i Njemačkog Reich-a, u: *Bogoslovska smotra* 21(1933.)4.

RUTHERFORD, Ward, *Genocid Židova*, Zagreb, 1975.

SICARIA, Antonio Maria, *Portreti svetaca*, Zagreb, 2017.

STEIN, Edith, *Iz života jedne židovske obitelji*, Zagreb, 2009.

TEREZIJA RENATA OD SV. DUHA, *Edith Stein. Velika žena našeg stoljeća,* Đakovo, 1987.

http://www.vojska-bezgresne.com/apostol-cudotvorne-medaljice/

http://www.vojska-bezgresne.com/maksimilijan-kolbe-u-vrtlogu-zivota/?fbclid=IwAR1RlL94lyuaCo6uNmIvHESVh6t5lZSwkIvZCf9bYp5MgpFU6n0ke7nlggA

http://www.vojska-bezgresne.com/misionar-radosne-vijesti/

http://www.vojska-bezgresne.com/svecenicko-redenje-povratak-u-poljsku-niepokalanow/